

Přítomnost

43
nezávislý
týdeník

ROČNÍK XV

V PRAZE 26. ŘÍJNA 1938

ZA KČ 2.—

Pryč s humanitou — a co potom? F. PEROUTKA

Jak byly tvořeny naše hranice před 20 lety JAN DLABAČ

Co zbývá z KSCĚ MILENA JESENSKÁ

Rozhovory o spoření K. SYNEK

České divadlo hledá české drama ED. KONRÁD

Váleční zpravodajové v Praze FRANTIŠEK KUBKA

O novou koncepci naší zahraniční politiky
Bylo svobodné zednářství nebezpečné? — Strany na Slovensku — Dva typy
Čemu bychom se mohli od Slováků učit — Zpět ke knize — Dopis ze Slovenska
Spor o německou universitu

KRAUS & SPOL.

krejčí pro pány a dámy

Telefon 309-69

PRAHA II,
Panská ul. 100

Co byste dělal, kdybyste byl ředitelem baru?

Pravděpodobně byste především zajímavě upravil místnosti. Dal byste krásné osvětlení. Postaral byste se o svěží hudbu. Angažoval byste dokonalého kuchaře a ochotný personál. Podával byste večere vybraně dobré a ne zbytečně drahé. K nim nápoje nešizené v jakosti ani v ceně. Nuže pohledte: to všechno jsem udělal, takže máte ušetřenou práci a můžete dělat hosta! Prosim, přijďte ho dělat!

J. NACHTMAN,
ředitel holandského vinného restaurantu.

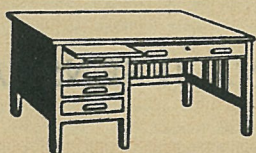
Nám. Petra Osvoboditele, Štefánikův dům, roh Sokolské a Ječné. Večeře od 7 hodin od 7 Kč. Taneční hudba od 8 hodin.

Sanatorium dr. Opatrný

Telefon číslo 15

Starý Smokovec

léčí plicní choroby - Morbus Basedow - Otevřeno po celý rok

V sebemenším bytě
získáte

PRACOVNÍM STOLKEM

č. 310

100 cm dlouhým, 65 cm hlubokým

nástroj
POŘÁDKU A POHODLÍ

PRAHA II., Vodičkova 32

politické
hospodářské
sociologické
vědy právní
a státní

Čapek J.B., **Duch české literatury předbřeznové a předmájové.** 20×13 cm,

150 str. brož. Kč 15.—

Hora Vlad. JUDr., **Volební soudnictví.**

24×16 cm, 210 str. brož. Kč 40.—

Mertl Jan JUDr., **Co s politickými stranami?** 19×13 cm, 63 str. brož. Kč 9.—

Seydewitz Max, **Stalin nebo Trocký?**

SSSR a trockismus. Studie ze současných dějin. 24×16 cm, 418 str., . brož. Kč 50.—, váz. Kč 60.—

Šimsa Jaroslav, **Zbožnost a víra T. G.**

Masaryka. 19×13 cm, 30 str. brož. Kč 3.60

Platon, **Alkibiades, Hipparchos a milovníci.** Přeložil František Novotný.

22×14 cm, 151 str. brož. Kč 27.—

F. TOPIČ, knihkupectví, Praha I., Národní 11

Dodá také Fr. Borový, akad. knihkupectvo, Bratislava, Dunajská 21

V NOVÉM ANTIKVARIÁTU FIRMY F. TOPIČ

jme soustředili zajímavé knihy ze všech oborů, zvláště z oboru filosofie, jazykovědy, klasické filologie, lékařství, národního hospodářství, obchodních, právnických a technických věd, dále díla politická, historická, díla o umění výtvarném, divadle a hudbě, a díla krásné literatury. Jsou to knihy české i cizojazyčné.

Navštivte nás a prohlédněte si nezávazně všechna díla z oboru, který Vás zajímá.

TOPIČŮV ANTIKVARIÁT, Praha I, Národní 11

OBSAH 42. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Co se změnilo. — VILÉM ŠTEFAN: Neutralisace! Nic méně — a nic více! — PAVEL VILÉMSKÝ: Jak se k nám teď chová Francie. — K. SYNEK: Nikoliv bez plánu! — FRANK WOLLMAN: U kolébky národa. — MILENA JESENSKÁ: Denní zprávy na posledních stránkách. — Něktravá invase. — Mír mnichovský. — List Edvardu Benešovi. — Kdo je vinen? — Záhady kolem Runcimana. — Doklady o sovětské pomoci. — Vzniknou nové strany. — Komunistická internacionála a my. — Civilní funkce naší armády. — „Území nikdy česká“.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50.

Dohlédací pošt. úřad Praha 25. • Odpovědný redaktor Zdeněk Richter.

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 26. ŘÍJNA 1938

ČÍSLO 43

Pryč s humanitou — a co potom?

Mezi pokřiky, které se nyní rozléhají nad touto nešťastnou zemí, nechybí ovšem: pryč s humanitou! Volá se to tak silně, jak je kdo právě při hlase. V podstatě rovná se toto heslo šípů, jenž má protknouti památku jistých mužů. Někteří soudí, že se má přestat s falešnou humanitou. Jiní, že s citlivůstkářstvím. Další konečně by rádi vystavili opovržení humanitu vůbec. Nikdo se ještě nepokusil blíže určit, jaký je rozdíl mezi humanitou skutečnou a falešnou, jaký mezi citlivůstkářstvím, jež dovede podřít mužnou vůli, a soucitem, jenž jest od lidskosti neodlučitelný. Ani se nikdo ještě neodvážil z toho volání vyvodit logické důsledky a říci: teď, když je třeba s humanitou přestat, všichni jsou oprávněni počínat si nehumánně, t. j. nelidsky a krutě; bude-li jeden číhat na druhého, až ho bude moci ze zadu klepnout do hlavy, zachová se jen jako moderní uvědomělý Čech. Tak logičtí nejsme. Volá se jen, aby humanita byla odstraněna, bez starosti o to, co z toho má vyplynout a jaký má být náš zítřejší katechismus.

Ovzduší ovšem, ve kterém zatím hraje největší roli ta explozivní okolnost, že někdo by rád rozšířil svou praxi nebo že by byl ze srdce potěšen, kdyby mohl zasednout na místo, na němž dosud sedí někdo jiný, není vhodné k debatě o největších věcech národních. U takových lidí vzbouření proti humanitě znamená totéž, jako kterýkoliv jiný obchodní nebo konkurenční prostředek; hrají na škále národních ideálů, jako jiní hrají na burse, a očekávají od toho pro sebe stejné výsledky. Počínali bychom si jako snilkové, kdybychom k tomuto druhu dravých lidí přistupovali s úvahami, majícími nějaký vztah k duchu.

Jsou však nepochybně i zcela řádní a rozumní lidé, kteří se obávají, abychom pro nějakou špatně pochopenou humanitu nezapomněli na základní národní zájmy, z nichž téměř hlavní jest potřeba opatřit pro české lidi práci. Týkají-li se tyto starosti, jež jsou oprávněné, německé a židovské emigrace, pak není třeba pro tuto prostou a všem nepokrouceným českým lidem jasnou otázku klásti podkopy hned pod celý systém humanitní. Tolik jest zřejmo, že v novém státě počet pracovních příležitostí nebude tak hojný jako byl dosud, dříve, než úsudek pana Chamberlaina a Bonneta zahrál neblahou roli v dějinách našeho národa. Na tuto novou situaci se musíme umět podívat bez předsudků — těch i oněch. Dáme-li teď nějaké místo příslušníku německé nebo židovské emigrace, znamená to neúprosně, že nebudeme mít toto místo pro jednoho člena svého vlastního národa. Rozhodneme-li se uživit jednoho Němce, vyplyne z toho, že jsme se rozhodli neuživit jednoho Čecha; vždy nám z té rovnice vyjde jeden nezaměstnaný; ať jakkoliv přemýšlíme, nevymyslíme nic jiného, než — jeden za jednoho. Pokud se humanity samotné týká, je stejně nehumánní, neposkytnouti příležitost k práci jednomu Němci jako jednomu Čechu; humanita nebo nehumanita jsou tu rovnoměrně rozděleny; rozhoduje se o hladu pro toho nebo pro onoho; žádná humanita

na světě nemůže předpisovat, že spíše má ve vlastní zemi hladovět Čech než právě přistěhovalý Němec nebo takový žid, který byl do této chvíle odhodlán sdílet osud německého národa. Byli bychom nějak vnitřně zvráceni, kdybychom místa, jež nám zbývají, spíše zadávali cizincům, než svým vlastním lidem; tak by si nepočínal žádný národ na světě, a nebudeme si tak počínat ani my. Kdyby mimo nadání západní humanisté proti tomu něco měli, řekneme jim, aby metli před svým prahem a raději prakticky zkoušeli svou vlastní humanitu, než aby dávali úkoly z lidskosti národu tak zkoušenému a oslabenému, jemuž nyní musí záležet na zachování každé národní jednotky. V této situaci, kterou my jsme nevytvořili, všichni cítíme: naši lidé jsou nám bližší a máme k nim více povinností; nebudeme tuto věc řešiti proti vši přirozenosti národní, nebudeme si počínat jako nějaké světové kuriosum.

Zde tedy jde spíše o početní úlohu než o nějaké úkoly humanistické; jeden za jednoho, jak jsem řekl. Mají-li na této obtížené lodi někteří býti vysazeni přes palubu, nechť jsou to ovšem spíše cizí než naši vlastní lidé. Hluboce lituji, že mi nezbývá, než takto mluvit. Ale mluvím tragicky v tragické situaci. Tam, kde není než na vybranou, koho vystavit útrapám nezaměstnanosti, nemůžeme na výbornou řešit čisté úkoly lidskosti, a kritika, vycházející ze států, které samy své hranice pečlivě uzavírají, se odmítá.

Otázka humanity začíná teprve tam, kde jde o to, v jaké náladě provedeme tyto nezbytnosti. Můžeme to udělat s politováním a pokud možno šetrně, jako nezbytnost, nebo s nepřirozeným nějakým nadšením a rozjařením. Můžeme se soucitem pohleděti do zmučených obličejů obětí, které od nás dostanou poslední ránu, a chovati se tak tiše, jak se sluší tváří v tvář neštěstí a tehdy, když před námi defilují zástupy obětovaných. Nebo se můžeme nad tím — poněkud zvířecky — chechtat, vysmívat se těm, jejichž beder se již lehce dotknula tíha konce, vyhánět je z veřejných místností a, když odcházejí se sklopenými hlavami, plácet se nad tím v záchvatu smíchu do stehů jako nad nějakou podařenou fraškou.

Český národ nemá na vybranou v této věci, pokud jde o to, co má dělat. Ale má na vybranou, pokud jde o to, co nad tím cítit. Má na vybranou mezi dvěma pohledy do očí obětí. Prosím vše, co v našem životě ještě zůstalo důstojného, aby volba dopadla správně.

Když jsme si tuto otázku u sebe tak vyřídili, jak jedině se podle rozumného národního zájmu vyříditi dá, a jestliže jsme si tento tragický detail z očí vymnuli, můžeme se zase vrátit k celému problému humanity. Jestliže humanita má přestat, co, přesně řečeno, má nastat? Jaké zásady mají zmizet z našeho života a jaké jiné jej mají od zítřka ovládat? Masaryk, o jehož humanitním systému se mnoho fantastického napovíдалo a napsalo, shrnul jednou své zásady v jediné větě: „Humanitní program jest velmi prostý: nečinit jiným, co sami od nich snášeti ne-

chceme.“ To už od zítřka nebude pravidlem? Stane se nyní národním programem zacházet s jinými tak, jak bychom nechtěli, aby oni s námi zacházeli? Vydáme generální heslo: bruste si drápy? Člověk nechť je člověku vlkem? Prohlásíme, že na slabé je dovoleno se hromadně sesypat? Upřeme dělníkům právo na zapotření ve stáří? Popřeme, jako už v Německu udělali, hlavní morální zásady křesťanství s jeho láskou k bližnímu? Nebo co jiného vyhlásíme, když už humanita neplatí? Slyšíme stále, co zemřelo. Ale neslyšíme, co se místo toho narodilo. Ve skutečnosti se ovšem nenarodilo nic jiného než určitý hněv a rozčilení, které jsou schopny sice někomu rozbít hlavu, ne však dát národu program. Zdá se, že někteří, když násilí na nepřátelích se nepovedlo a jest zakázáno, rádi by teď svou potřebu násilí obrátili aspoň proti vlastním lidem.

V situaci, v jaké se náš národ nyní ocitl, je třeba bez předsudků připustiti všechny otázky a tedy i tu otázku, máme-li jíti do dalšího života s humanitními zásadami. Kdyby humanita národu neprosplávala, musilo by patrně býti dovoleno i ji odvrhnout, ač je posvěcena všemi drahými vzpomínkami z minulosti a ač nebylo velkého muže v tomto národě, který by byl vyznával něco jiného. Neradno jest jen, aby tuto otázku přezkoumávali někteří lidé s hlediska osobní ziskuchtivosti.

Jako každé hnutí a každý směr, měla i humanita své nenadané vyznavače, kteří by byli každé praktické hledisko raději dali všanc, než aby nevyhověli svému dogmatu, jak se vytvořilo v jejich poněkud suchých myslích. Jako všichni dogmatikové, t. j. takoví lidé, kteří tak pěstují abstraktní pravidlo, že se už přestávají dívat na věci, bývali i tito leckdy protivní a bylo z nich málo užítku. Někteří jiní naši skoro profesionální humanisté, kteří bývali se svými hlučnými protesty vždy pohotově, měli pak vlastně místo u komunistické internacionály, která, sama doma humanismus nepěstující, vyvážela jej ze lstivosti do všech cizích zemí. To nebylo upřímné a nemohlo se to povést. Existoval také sentimentální humanismus takové Ligy pro lidská práva, která se svými manifesty tékala po celém světě a manifesty se vybíjela, zapomínajíc, že také humanita spolehlivě spočívá jedině na práci, ne na slovech. Také humanita potřebuje pod sebou spořádané společenské a hospodářské základy, a kdo třeba nevědomky pracuje k anarchii, podrývá podmínky humanity, i kdyby její vznešené jméno abnormálně často bral do úst. Ale, vidouce toto suché listí humanistického hnutí, nezapomínejme, že spadlo s živého stromu.

Ani, jestliže to některým překáží, nedělejme z humanismu výhradně otázku masarykovskou. Humanita jako systém a praxe byla v tomto národě dříve, než se Masaryk narodil, a jako ideál tkvěla i v myslích těch, kteří proti Masarykovi z toho nebo onoho důvodu polemisovali. V letech devadesátých přel se dr. Kaizl s Masarykem o jeho ideály. Skončil svou polemiku obšírným a nadšeným dokazováním, že strana mladočeská, již zastupoval, je nejhumanističtější stranou v celém Rakousku. Nemáme v celé své národní historii velkých postav, které by se byly o humanitě vyjadřovaly opovrhlivě, a ty, které tak dnes činí, věru nejsou velké. Musíme si nyní rozmysliti, je-li to náhodou či stalo-li se to silou nějaké zákonitosti. Vytvořil-li si náš národ už v minulosti humanitní filosofii z potřeby nebo pro luxus.

Nemůže, myslím, býti mnoho pochyb o tom, že národy uctívají takovou filosofii, jaká jim prospívá, a že také český národ už na začátku devatenáctého století se rozhodl pro humanitní taktiku proto, že v ní spatřoval nejlepší a nejspolehlivější nástroj pro sebe. Bylo v tom i trochu vědomého utilitarismu, neboť na příklad Palacký pravil výslovně: „Násilím bychom se nedodělali nic dobrého; kdyby nás bylo padesát milionů, nesměl bych ovšem tak mluvit.“ Co to znamená jiného, než že malý národ, nemaje dosti vlastních sil, nemůže vyznávatí násilí, jež je jeho smrtelným nepřitelem? Po té stránce nejsme nyní na tom o mnoho lépe než za dob Palackého. Také nyní velké možnosti násilí jsou na druhé straně. Bude-li v Evropě rozpoutáno násilí a bude-li se žiti jen podle jeho zákonů, kolik chancí máme do budoucnosti? Bylo by perversní, kdybychom násilí ještě uctívali a přihlašovali se za jeho vyznavače. Dělal bychom tím filosofii pro jiné národy, ne pro svůj.

(Dokončení.)

F. Peroutka.

poznámky

O novou koncepci naší zahraniční politiky

Naše zahraniční politika byla od samého vzniku našeho státu orientována západoevropsky. Byla vedena tak, aby byla ve shodě se snahami a tendencemi západních demokracií. Je to zcela pochopitelné. Československá republika vznikla ze spolupráce především s Francií a Anglií. Obě tyto velmoci byly hlavními činiteli ve Společnosti národů, jež Československu, jako svému členu, garantovala územní celistvost a politickou nezávislost. Anglie zaručila Rýnským paktem východní hranici Francie a tato slíbila zase svou pomoc Československu. Lze se proto divit, že se nová republika zahraničně-politicky přimkla k oběma svým spoluvůdčím, přátelům a ochráncům své nedotknutelnosti, s nimiž ji nadto pojila i silná pouta ideová? Vždyť opak by byl býval vykládán (a právem) jako hrubý nevděk. Rovněž ideál kolektivní bezpečnosti, jejíž garancí měla býti Společnost národů, uchvátil mysl našich vedoucích popřevratových státníků.

Téměř dvacet let věnoval náš stát horlivě a obětavě spolupráci na tomto velkém pokusu o novou organizaci světa. A i když se v posledních letech systém kolektivní bezpečnosti — beztak již na chatrných základech budovaný — počal rychlým tempem rozkládati a Československo se cítilo nuceno opřít svou exponovanou posici o pakt se Sovětským svazem, přece jenom zůstávalo i potom věrným stoupencem a zastáncem zásad mezinárodní solidarity, kolektivní součinnosti. Zůstávalo jím v pevné víře v dané slovo, v prozíravost západních velmocí a v naději, že v kritické své chvíli nebude opušteno těmi, za nimiž obětavě šlo — zčásti i v rozporu se svými bezprostředními zájmy.

Pak přišel Berchtesgaden, Godesberg a Mnichov. A s nimi i konec dosavadního systému naší zahraniční politiky, konec, symbolicky dovršený odchodem obou čelných představitelů dosavadní její linie — našeho presidenta dra Beneše a ministra zahraničních věcí dra Krofity. Odešli jako zastánci ideí, jimž dnešní svět, bohužel, dosud nedorostl. Odešli, aby — jak to vyslovil loučící se prezident — nebyli překážkou vývoje, kterému se nyní musí náš stát přizpůsobovati, aby nestáli v cestě novým proudům, jež vyvodí nezbytné důsledky z nastalých skutečností.

Jaká bude nová koncepce naší zahraniční politiky? Tuto již rozbírají zahraničně-politické sloupce tisku našeho i cizího. Pokusme se tyto úvahy ve stručnosti systematicky roztřídit a posouditi. Můžeme tu pozorovati, arci v nevyhraněné ještě formě, tři myšlenkové proudy.

1. Snaha hledati oporu v některém ze států sousedních. Ukázalo se totiž, že i kdyby nám Francie, Anglie a Rusko bývaly chtěly jíti na pomoc, naráželo praktické její provádění na překážky. Bylo pochybné, zda by se vůbec pozemní francouzská armáda odhodlala přikročiti

k válce útočné, k opravdovému a vší silou vedenému pokusu o zlodání německých porýnských opevnění a zda by raději nezustala třetí za Maginotovou linií. Vystala otázka, jakým způsobem a kdy až by se sem dostala pozemní armáda sovětská — pro svízele komunikační i politické (otázka přechodu vojsk cizím územím). Byl tu problém dovozu potřebných materiálů a kontaktu se spojenci, když v kritických chvílích nám činilo potíže a znemožňovalo styk s okolím vedle Německa i Polska a Maďarska. To vše — dovršeno ještě selháním vzdálených spojenců — dalo zřetelně vyniknouti potřebě opory o některý ze států sousedních, opory, jež by též podstatně zlepšila naši nepříznivou strategickou polohu. Myslí se tu a tam především na Polsko, v jehož prospěch mluvila příznivost jazyková i rasová a jemuž odstoupením bohaté části Slezska byla odňata jakákoliv záminka protičeské nálady. Takovýmto spolkem, ať už by tu byla volena forma aliance či konfederace, vznikl by celek o 45 milionech obyvatelů, jež by byl důležitým závažím na porušených vážkách evropské rovnováhy. Vyskytla se však — inspirována hlavně prudkým hněvem proti proradě a slabosti západu — i myšlenka podobného spolku s Německem. A nebyla opomenuta ani podobná alternativa s Maďarskem.

2. Regionální dohoda malých středoevropských států. Selhání západu a systému kolektivní bezpečnosti dalo nový mocný impuls dříve již se projevujícím snahám po vytvoření těsnější součinnosti, hospodářské a politické, mezi státy středoevropskými. Doporučují se tu, jak tomu již bylo dříve, nejružnější formy této spolupráce — od pouhé koordinace hospodářské až po státní federalismus na způsob jakéhosi středoevropského Švýcarska. Rovněž se různí ovšem i názor na otázku, které státy by se tohoto nového středoevropského systému měly zúčastnit. Jádro všech takovýcho kombinací tvoří Československo a Maďarsko. K nim pak někteří připojují Polsko nebo Rumunsko, po případě oba tyto státy dohromady, jiní rozšiřují je ještě o Jugoslaviu, ba i Bulharsko. Semknutím těchto států v jeden celek hospodářský, celní i měnový, a ve společný, vnitřně vyrovnaný organismus politický, vznikl by ve středu Evropy blok, jehož jednotlivé národy by si trvale zajistily ochranu své existence i vyšší stupeň hmotného prospěchu.

3. Přátelská neutralita. Neutralisace našeho státu, jež byla vlastně též jedním z bodů Henleinova karlovarského programu, byla nám doporučována již dříve mnohými hlasy zahraničního tisku. Bylo tu poukazováno zejména na příklad Belgie, jež se rovněž vymanila ze svých závazků vůči západu a zaujala postavení neutrála. Tehdy ovšem Československo v idealistickém nazírání na věrnost k danému slovu a převzatému závazku nechtělo se zříci svých spojeneckých smluv, jež samozřejmě s trvalou neutralitou nebyly slučitelné. Nyní ovšem se situace změnila. Prohlášením, že by Francie nemohla jíti Československu na pomoc, kdyby toto nepřijalo anglo-francouzské návrhy na úpravu československo-německého problému, nemohl vstoupiti v účinnost ani sovětsko-československý pakt o vzájemné pomoci, jejímž předpokladem byla právě pomoc francouzská. Náš spojenecký systém tím v nejkritičtější chvíli selhal, oč ovšem smlouvy formálně trvají dále. Proto též nám Francie s Anglií v par. 6 svých návrhů z 19. září nabídly garancii nových československých hranic proti nevyprovokovanému útoku. Tato garancie pak byla opětně potvrzena dodatkovým protokolem k mnichovské dohodě čtyř velmocí z 29. září, v níž nám zároveň takovou záruku přislíbily i Německo a Itálie, jakmile ještě bude upravena otázka menšiny polské a maďarské. Těmito normami vytýčena byla vlastně nepřímo garantovaná neutralita Československa, jemuž se tím zaručí jeho celistvost, aniž by od něho byl požadován závazek vzájemný. Československo pak patrně bude i formálně propuštěno ze svého původního závazku vůči Francii a tím či oním způsobem se obdobně upraví i náš dosavadní vztah k SSSR.

Tim jsme přehlédlí trojí možnost, jež podle různých hlasů naší i cizí zahraničně-politické žurnalistiky po záříjových událostech přichází v úvanu pro orientaci naší zahraniční politiky. Čtvrtou eventualitou by ovšem bylo ještě setrvání při linii dosavadní, na což ovšem dnes pochopitelně nikdo nepomýšlí. Kterou z těchto tří cest si zvolí naše nová vláda?

I tuto otázku lze dnes již přibližně zodpověděti. Můžeme již čerpati i z oficiálních projevů. Tak vládní prohlášení generála Syrového z 6. října výslovně uvádí: „Zásady, kterými se vláda bude řídit ve své zahraniční politice, se dají vyjádřiti prostě: přátelský poměr ke všem, zvláště k souse-

dům. Poměr takový, který plyne z vědomí, že chceme-li žít bezpečně a spokojeně, musíme se svými sousedy spolupracovat.“ Odstupující prezident republiky ve svém abdikacním přípisu předsedovi vlády praví: „Poměry se změnily tak, že by moje osoba, jako osoba politika, mohla být eventuálně překážkou vývoje, kterému se musí nyní náš stát přizpůsobovat, zejména také s hlediska mezinárodního a vzhledem k potřebě získat rychle klid v celém našem okolí a dobrý poměr a spolupráci se sousedy.“ Rovněž ve svém rozhlasovém projevu na rozloučenou prohlásil: „Myslím, že za těchto okolností je dobře, aby nový vývoj a nová evropská spolupráce nebyla rušena se strany naší tím, že by se mělo zdát, že její význačný representant by mohl státí svou osobní posicí v cestě tomuto vývoji.“

Tyto projevy, jež oficiálně vyjadřují — samozřejmě dosud jen velmi obecně (jakž jinak zatím ani není možno) — zahraničně politické stanovisko nové vlády, vylučují nesporně prvou eventualitu, již jsme výše naznačili, totiž vytvoření jakékoliv bilaterální politické kombinace s některým z našich sousedů. Z ostatních dvou eventualit — regionální středoevropské dohody a přátelské neutrality — zdá se zmíněné stanovisko vlády spíše nasvědčovati (s hlediska politického) řešení druhému. Zdá se proto, že nynější koncepce naší zahraniční politiky bude — nejstručněji řečeno — asi tato: ve směru politickém důsledná přátelská neutralita na všechny strany; ve směru hospodářském těsnější spolupráce se státy středoevropskými, především se sousedy. Je to koncepce, jež se po uvážení všech skutečností jeví pro nejbližší dobu nejvhodnější a také nejschůdnější. Zda nám přinese to, co se od ní očekává — bezpečnost, klid a hospodářskou konsolidaci — lze dnes ještě těžko posouditi. To ukáže teprve další vývoj evropských událostí.

Etab.

Bylo svobodné zednářství nebezpečné?

Každý velký otřes má nezbytně za následek třídění duchů. Je tedy samozřejmé, že k němu dochází dnes u nás. To však, co by chtělo být jeho zrcadlem v našem tisku, není — jak už tu bylo dobře pověděno — soud historie, nýbrž lynch prvních čtrnácti dnů. Jak by v takové revoluční frašce, inscenované, bohužel, na sotva znovuvztyčeném lešení našeho pobouraného národního bytu, mohla zůstat nepoužita taková efektní rekvizita, jako je svobodné zednářství! Jestli kdy názorně a zřejmě se ukázala politická nemohoucnost svobodného zednářství, pak právě dnes. Jaké fantastické naděje jedněch a přehnané obavy druhých byly a jsou ještě dnes i mnoha inteligentními lidmi této efemerní instituci připisovány!

Přijímání nového člena zednářské lóže dělo se za velmi složitých ceremonielu. Nováček byl uveden svým navrhovatelem do jednoho z pokojů lóže či atelieru, v němž je úplně temno. Byly mu odebrány všechny peníze a skvosty, obnaženo pravé koleno, levá noha obuta do pantofle a zavázány oči. Po dobu jedné hodiny je, osamocen, ponechán svým myšlenkám. Potom je prováděn třikrát kolem stěn přijímací místnosti, která je upravena jako kaple a v jejím středu hoří tři pochodně, do jichž ohňů se pro efekt a k vyzkoušení duchapřítomnosti přijímaného vhadzují nenebezpečné výbušiny. Pak se ujme slova řečník a při jeho dlouhém projevu musí noviciát klečeti na taburetu na nahém koleně, zatím co druhou nohu musí držeti volně ve vzduchu. Je mu odhalen krk a levou rukou na levé straně prsou drží kompas. Pravou rukou má položenou na Evangelii. Po přísaze obdrží zednářskou zástěru z bílé kůže, pár rukavic pro sebe a pár pro ženu, které si nejvíce ze všech váží.

Abychom byli mimo podezření, že si vymýšlíme, podotýkáme, že tu podáváme jen překlad citátů z díla „Dějiny a stanov y zednářských společností“, vydané v Londýně v roce 1743, které patří k základní literatuře svobodného zednářství.

I když chceme věřit, že se v zednářském obřadnictví mnohé již zmodernisovalo a posvětšilo, zůstávala nesporným znakem i moderního svobodného zednářství určitá tajemnost a mystické šero, které působí tak dobře na průměrného příslušníka liberálního měšťanství, jemuž členství v lóži dávalo možnost důvěrného styku se světskými hodnostáři, kapitány průmyslu a obchodu, s nimiž by se jinak sotva za celý život sešel, natož přátelsky pobesedoval, nehledíc k mnoha příležitostem obchodně podnikatelským. Všechny ony znaky záhadnosti, světské marnivosti, kariérnictví, a hlavně společenského snobství, byly pak i dnes hlavními příčinami, proč se i dnes svobodnému zednářství poměrně dobře dařilo, a co tedy vysvětlovalo fakt, že kolem Národní velké lóže československé bylo v bývalé Československé republice sdruženo na třicet lóží, roztroušených po celém území bývalého státu. Paradoxem československého zednářství, založeného přece také na principu naprosté nevěřejnosti, byl fakt, že jak Velká národní lóže československá, tak i všechny ostatní lóže kol ní sdružené, byly ustaveny na podkladě zákona o spolčování a jejich stanov y a složení výboru úředně schvalovány a policejné registrovány.

Bylo-li tedy na celém československém svobodném zednářství vůbec něco záhadného a tajemného, tedy jen ona záhada, jak i mnozí vynikající, strážliví a celou svou dosavadní činností prokazatelně neromantičtí lidé mohli býti jeho příslušníky a tvářiti se vážně k celé té, byť jen symbolické, proceduře přijímání a zasedacích obřadů. Tento pocit neumenší v nás ani skutečnost, že se v těchto společnostech dalo učiniti mnoho dobrého pro lidomilství.

Zd. Richter.

Strany na Slovensku

Zatím co se v českých zemích o příštím politickém rozvrstvení teprve uvažuje, pokročil vývoj na Slovensku dále. Některé strany prostě likvidovaly, vstupující do strany Rudové, jiné zastavily činnost, než se poměry vyjasní. Nové události

vynesly sice k moci Rudovou stranu. Nezkrašená skutečnost vypadá takto:

Agrární strana trvá na politické samostatnosti, tvoří s Rudovou stranou slovenskou vládu. Vyměnila sice dosavadní vedení, postavila do popředí mladé neopotřebované pracovníky, ale program zůstává, třeba se pracovní metody změnily. Udrží také všechny dosavadní stranické složky. Programový projev nového šéfredaktora naznačoval, že noví lidé agrární strany vzali sice přerod na vědomí, ale varují před snahami o jedinou vládu. Jsou ochotni spolupracovat, ale dobrý poměr a vývoj závisí prý hlavně na Rudové straně.

V sociální demokracii změnilo se prozatím jenom vedení a stranu spravuje tříčlenné direktorium. Ačkoli dr. Dérrer resignoval, nevezalo předsednictvo jeho resignaci na vědomí, vyslovuje mu důvěru. Důležitější je, že nové direktorium vydalo k příslušníkům strany apel, aby se „ruku v ruce v největší svornosti připravovali k zápasům, jež pracující lid očekávají, zůstávající věrni ideálům, které sociální demokracie po celá desetiletí hlásala“. Uvážíme-li, že sociální demokracie měla na Slovensku hlavní posíci v odborových organizacích, pochopíme, že právě proto není její apel bez významu. Tím si také vysvětlíme, jak reagoval „Slovák“. Odpověděl úvodníkem, v němž dokazoval, že Rudová strana nestrpí žádný rozvrat a nedovolf také, aby se slovenské dělnictvo připravilo na zápasy. Ať už budou vnitřní a osobní změny v sociální demokracii sebe větší, tolik je jisto, že se strana samostatné existence nevzdává.

Takový je prozatím vývoj tří největších politických stran na Slovensku, nepočítáme-li komunisty, jejichž činnost byla úředně zastavena. Co se stalo s ostatními menšími stranami?

Slovenská větev lidové strany rozhodla se pro likvidaci. Oznamovala, že vstupuje do Rudové strany, ale dosud nelze odhadnout, do jaké míry usnesení provedla. Prostí členové vstupují do Rudové strany už i proto, že jich bylo málo, ale vedoucí lidé nebudou asi spěchat. Zánikem této organisace zjednoduší se politický život Slovenska jenom nepatrně, neboť slovenská větev lidové strany nehrála nikdy velkou úlohu. Tím větší budou pravděpodobně změny v ostatních malých politických stranách, především v straně národní (Rázusové) a národně-socialistické. Slovenská národní strana byla autonomistická a tvořila s Rudovou stranou volební blok. Dalo se čekat, že nyní s Hlinkovou stranou splyne, ale vývoj probíhá opačným směrem. Nový předseda národní strany, dr. Pauliny-Toth, pronesl již na adresu radikálního křídla Rudové strany slova velmi rozhořčená, vytykáje zejména tvoření zvláštních národních výborů a novou instituci politických komisařů a Hlinkových gard. Nepřekonatelnou překážkou zdají se být náboženské rozdíly a rozpory, které byly vždycky rušivým živlem.

Když se teď národní socialisté na Slovensku osamostatnili, pověřující vedením strany mladého poslance a básníka dr. Lukáče, začínají obě strany jednat o souručenství. Dr. Pauliny-Toth vyjednává s malými stranami v tom smyslu, aby se přidružily k slovenské národní straně, čímž by se na Slovensku vytvořila rychle nová a vlivná politická skupina. Nejde jen o národní socialisty, ale i o národní sjednocení a fašisty. Samy o sobě znamenaly tyto malé strany velmi málo, ale sloučením by vznikl významný politický útvar. V pozadí hraje velkou úlohu příprava na volby, které se mají konat v dohledné době. Není vyloučeno, že budou vypsány rychle, jakmile se vyřeší otázka hranic vůči Maďarsku a Polsku a jakmile budou projednány hlavní vnitropolitické problémy (ústava, volební řád atd.).

Díváme-li se na vývoj poměrů na Slovensku nezaujatě, shledáme, že ani tam nemá volání po zrušení stran a jedinou vládě dostatečnou ozvěnu. Změna pracovních metod bude asi v politickém životě dalekosáhlá, změní se také stranické programy nebo se aspoň přizpůsobí, ale nezdá se, že by tím nastal vůbec zánik politických stran. Místo mechanického zrušení stran začíná se politický život zjednodušovat, strany se slučují a vytvářejí nová vedení, ale demokratická podstata v organizaci veřejného života prokazuje dostatečnou životnost. Nové politické útvary a noví lidé budou muset teprve ukázat, co dovedou. Volební nebo jiný stranický úspěch nezaručuje ještě úspěch ve správě státu a budování hospodářského života. To je větší úkol — zejména za těžších podmínek, jež nám byly určeny.

ks.

Dva typy

Potkáváme kolem sebe dva typy. Jeden najednou ví, že vše co se ve vnitřní i zahraniční politice dělálo (a oč se buď nestaral, nebo s čím souhlasil) je špatné. Říká se tomu: plivat do vlastního hnízda.

politika

Jan Dlabáč:

Jak byly tvořeny naše hranice před 20 lety

Minulý měsíc museli jsme dvakrát vyslechnout ujištění z nejpovolanějších německých úst, že hranice Československé republiky s německou říší byly na mírové konferenci v Paříži „určeny jen zcela náhodně, z naprosté neznalosti francouzských a anglických státníků, jaksi jen z dlouhé chvíle a prostým škrtnutím pera“ a že „týmž škrtnutím pera musejí zase zmizet, aby se německý národ po právu rozšířil do svého starého národního prostoru“. Říšský kancléř i ministr Goebbels měli potud pravdu, že se, bohužel, stalo to druhé a hranice republiky byly změněny berlínským diktátem opravdu jen škrtnutím pera a německý národ, totiž prozatím jen říšská obrana, obsadila rozsáhlé území našeho státu, bez ohledu na etnografickou hranici na mnoha místech hluboko do ryze českého území. Než budou tyto nové hranice s konečnou platností vytýčeny a stanoveny, bude záhodno si všimnout, jak tedy byly původní hranice Československé republiky s německou říší na mírové konferenci v Paříži stanoveny a zakresleny a že se tak nestalo ani slepě, ani pouhým škrtnutím pera, ale po velmi podrobném a vyčerpávajícím jednání v několika zvláštních komisích i plenárních zasedání Nejvyšší rady a na základě podrobných zpráv a dobrozdání etnografických, zeměpisných, národohospodářských i strategických odborníků. Tím dojdeme také k jediné správnému vysvětlení, proč mělo Československo od začátku tak velkou německou menšinu na svém území.

Musíme se ovšem vrátit do doby před 28. červnem 1919, kdy byla ve Versailles podepsána mírová smlouva, v níž „Německo uznává, jakož již dříve učinily mocnosti spojenecké a jim přidružené, úplnou nezávislost Československého státu“. V téže mírové smlouvě se praví, že „Německo prohlašuje uzнат hranice tohoto státu, tak, jak budou stanoveny hlavními mocnostmi spojeneckými a přidruženými a ostatními interesovanými státy“. Následující článek smlouvy určuje hranici mezi Německem a Československem, „jež je stanovena starou hranicí mezi Rakousko-Uherskem a německým císařstvím tak, jaká byla 3. srpna 1914.“ To ovšem byl již jen výsledek dlouhého studia a úvah a nikoli jen pouhého škrtnutí pera z dlouhé chvíle a neznalosti poměrů. Tato hranice Československa, kterou nyní rozbila mnichovská úmluva a následující berlínský diktát, byla ve své historické formě proti Německu a Rakousku uznána spojeneckými vládami již dlouho před podepsáním versailleského míru, ba dokonce již před uzavřením příměří. Hranice Československa byly vlastně uznány smluvními akty z května a června 1917, kdy spojenecké vlády uznaly jako spojence Národní výbor československý, když již 30. prosince 1916 a 10. ledna 1917 prohlásily za cíl války také osvobození Čechoslováků z cizí nadvlády. Nezapomínejme, že jednání, jež vedli se spojeneckými vládami Masaryk-Beneš-Štefánik již od konce roku 1914, bylo od roku 1916 oficiální na základě map, na nichž bylo Československo zakresleno v historických hranicích Čech, Moravy a Slezska s připojením severních Uher, obývaných Slováky. Nebyla tedy již dlouho

Druhý typ lidí je optimistický. Dívá se s pevnou vírou do budoucnosti. Myslí na to, co a jak se má postavit. Myslí na stavbu nových drah a silnic, počítá s nedostatkem uhlí, a už řeky zahrazuje čárkou údolních přehrad. Optimismus je dobrá věc: je rozhodně lepší než sebebičování. Ale i tito lidé optimističtí musí se dívat na věci s větší strízlivostí. Čekají nás velké práce a úkoly. Ale nepůjde jen o realizaci velkých plánů: bude potřeba i v malém dobré práce.

Nemusíme chodit daleko. Jde kolem nás silnice, na které se po léta práce snad ani nezastavila. Jednou se silnice asfaltovala, pak se srovnávala, spravovala; pak se zas zarovnávala. Potom se rozkopala chodník pro kanalisaci, nebo elektrické vedení. Asfalt, přes všechno zalepování se neosvědčil a tak se silnice dláždila; nejprve se dláždila z okrajů, pak z prostředka; nyní se dláždí celá, zase postupně; nejprve z prostředka, pak z okraje. Kdyby si obec pražská spočítala, kolik už ta silnice stála, došla by snad k nákladům na širokou autostrádu.

Nemusíme hned myslet na autostrádu. Musíme především dělat pořádně a rozvážně silnice a ulice. Je lepší menší práce dobře provedená než velká práce, ale špatně provedená. V. G.

Čemu bychom se mohli od Slováků učit

Člověku, který po mnohaletém působení na Slovensku prožívá první rok své služby ve vytužených Čechách, zasteskne se — mimo jiné — po lepším společenském chování, které Slováci v celku rozhodně mají a kterého se nám Čechům často velmi citelně nedostává. Je zajímavé, jak už ve vlaku a na nádražích člověk tuto nepříjemnou změnu poznává a potom téměř denně se s ní v životě setkává. A nejhörší na tom na všem je, že člověk tu vidí i jistou nechuť k jemnější společenské kultuře, ba dokonce jsou případy, že člověk svým slušným chováním je směšný. Ale ať už tato naše špatná stránka povstala jakkoli a i když se projevuje tak neskonale trapně i ve vzdělaných kruzích, mělo by se u nás bez dlouhých debat začít s nemilosrdným bojem proti všemu společenskému pepictví a lajdáctví. Je ovšem otázka, najdeme-li pro to vhodné lidi a bude-li jich na tu práci dost. Pomoc musí přijít rozhodně shora, protože jednotlivec sám, i kdyby jazyky andělskými mluvil, nic nepořídí. K. E.

Zpět ke knize

Vracíme se ve zlých časech víc než kdy jindy ke knize starého českého spisovatele i k moderní české knize z poslední doby. Starý verš básníka z konce minulého století dal nám více posily a útěchy, než projev politické veličiny; básnička mladého českého spisovatele řekla nám víc, než bezradný vůdce politické strany. Vracíme-li se k těmto starým i novým českým veršům a knihám, obdivujeme se, jak tito lidé viděli a věřili kupředu přes hory celých desetiletí nebo jak dovedou vyjádřit to co cítíme.

Je dobrým rysem dnešních dnů, že se myslí především na hospodářské budování nové republiky v nových hranicích. Úkol je velký a strízlivý: musíme dát lidem práci a chléb, máme-li mít pevnou základnu pro budoucnost.

Ale nesmíme také zapomenout na to, že nástrojem našeho národního probuzení byla česká kniha. Česká kniha, kterou nadšení vlastenci, faráři a učitelé roznášeli po vesnicích, udržela národní život.

Vraceli jsme se v těchto dnech k staré i nové české knize. Málo nám říkaly naše politické strany. Rozpačité přešlapovaly na jednom místě. Noviny v celku stačily jakž takž zaznamenat bouřlivý spád zpráv, z nichž každá z nich znamenala více než co před několika měsíci se stalo během celých dlouhých týdnů.

Není to po prvé, kdy kniha nám byla velkou útěchou a posilou. Bylo to před dvaceti lety, kdy česká kniha a česká hudba nás posilovaly v naději v lepší příští. To bylo před 28. říjnem 1918. Dnes jsou politické poměry jiné. Zase — jako v roce 1918 — mluví se o sebeurčení národů. Ale máme před sebou mapu krajů, které postoupíme Německu. Jsou na ní francouzská slova. Francouzsky je tu řečeno: 850.000 Tchéques perdent leur patrie. Je to psáno francouzsky, aby tomu rozuměli ve Francii, která byla — donedávna — naším spojencem.

V těchto dnešních zlých dobách je nám česká kniha posilou a útěchou; a význam knihy bude nám i pobídkou, že musíme zduchovnět celý československý život, že musíme hledat velkou myšlenku, která musí proltnout každého z nás, abychom prošli do lepších časů. V. G.

před uzavřením příměří žádná pochybnost o budoucích hranicích Československa. Československo mělo již tehdy přiřčeny německé menšiny, o jejichž existenci v nových hranicích státu se vážně uvažovalo.

Ještě na samém sklonku války studovala Francie podmínky mírové smlouvy do všech důsledků. Za spolupráce všech ministerstev byly založeny dva výbory, politický, jemuž předsedal Ernest Lavisse a hospodářský za předsednictví senátora Morela. Po uzavření příměří byl ustaven třetí, jemuž předsedal André Tardieu a který revidoval a koordinoval usnesení obou výborů. Od ledna 1918 fungovalo spojení mezi francouzskými přípravnými výbory a americkou Inquiry, pověřenou týmž posláním plukovníkem Housem, jakož i anglickou War Trade Intelligence. Zde všude se jednalo o české otázky a hranicích Československa. Již ve zprávách Lavissova výboru jsou důkazy, že se obtíže československého problému nebraly na lehkou váhu. V připomínce o budoucích hranicích Čech čteme:

„Území Čech, sousedící s hranicí, obsahuje německou většinu. Ale národnostní zásada nemůže zde být užita v celé přísnosti z důvodů zeměpisných, hospodářských a strategických. Čechy tvoří zeměpisnou jednotu, jež nemůže být dělena. Pohraniční území obsahuje ložiska lignitu, téměř jedinečná na světě. Kdyby se Němcům dostalo průsmyků pohraničních hor, bylo by jim Československo vydáno na milost a Němci by byli u bran Prahy.“ „Jsou Němci, kteří se promění v Čechy. Žádný Čech se nedá germanisovat. Ve světě je mimo Čechy téměř čtyři miliony Čechů a Slováků, jež si zachovali svou řeč a svoje národní zvyky. Je jich přibližně právě tolik jako cizinců v Čechách. Tito by se mohli usadit právě tam, kde byli včera Němci a Maďaři. Není tedy možno tvrdit, že by byli Němci na československém území nenahraditelní a že by dnešní enklavy nikdy nezmizely.“

Tak bylo tedy rozhodnuto ještě dříve o hranicích Československa s Německem, než celá věc přišla ke speciálnímu projednávání na mírové konferenci. Ani toto projednávání nebylo náhodnou improvisací a lehkomyšlným určováním, jak je prohlašováno z Berlína.

Hranice Československa na mírové konferenci.

Vlastní mírová konference pozůstávala z pěti orgánů, jimiž musely projít všechny otázky, tedy i československá. Nejprve byly speciální komise, jichž bylo celkem padesát a jež konaly 1646 schůzí a 26 místních ohledání, druhou instancí byl Ústřední výbor územních otázek, který za předsednictví Tardieuova přezkoumával návrhy speciálních komisí, třetí byla Rada ministrů zahraničních věcí, jež konala 39 schůzí, čtvrtou Rada ministerských předsedů a zahraničních ministrů, jež absolvovala 72 schůzí a posléze byla Rada Čtyř, v níž zasedali Clemenceau, Wilson, Lloyd George a Orlando, jež konala 155 schůzí. Byla tu ovšem ještě Nejvyšší rada spojenců, jež byla rozšířeným orgánem sboru Čtyř a v níž nejzávažnější věci byly projednávány jaksi zásadně, dříve než prošly ostatními komisemi, nebo byly dány před konečným rozhodnutím Čtyř na pořad jednání. Tato Nejvyšší rada spojenců, složená z předsedy, ministerského předsedy Clemenceaua a ministra Pichona za Francii, presidenta Wilsona a státního tajemníka Lansinga za Spojené státy, ministerského předsedy Lloyd George a ministra zahraničí Balfoura za Anglii, ministerského předsedy Orlanda a barona Sonnina za Itálii a posléze ministrů Matsui a Makina za Japonsko, vyslechla ve schůzi dne 5. února 1919 zástupce Československa dra Kramáře a dra Beneše, kteří přednesli

československé požadavky. Podle oficiálního protokolu prohlásil ministr dr. Beneš:

„... požadujeme Čechy, Moravu, rakouské Slezsko a Slovensko. Počítáme na těchto územích deset milionů krajanů. Jsme přední stráží slovanského světa a byli jsme vždycky nejvíce ohrožováni velkou germánskou přesilou... První z našich požadavků, Čechy, Morava a rakouské Slezsko, klade problém Němců v Čechách... Důvody, jež předkládáme, nejsou jen rázu historického, ale hospodářského. Většina průmyslu bývalého Rakousko-Uherska je na území republiky Československé, většinou v Čechách, u hranic. Kdybychom byli zbaveni těchto území, ztratili bychom celou svou nezávislost. Bylo by to stejné, jako kdyby byly celé Čechy připojeny k Německu... Uhlí, rudy, vodní síla nalézají se hlavně na tomto území... Němci v Čechách jsou si plně vědomi této situace a uznávají ve vlastním zájmu nutnost zůstat spojeni s českou zemí. Jinak by byli hospodářsky zničeni... Ale jsou terorizováni některými agitátory pangermanismu, příšlymi nikoli z Německa, ale z Vídně.“

Více se v oné schůzi o otázce Němců v Československu podle úředního protokolu nejednalo. Po této schůzi byla jmenována technická komise pro československé věci, jež se sešla po prvé 27. února za předsednictví velvyslance Jules Cambona a o hranicích nového státu, vlastně i německé menšiny, byla ihned zahájena významná a zajímavá debata. Uvádíme podle úředních protokolů:

Jules Cambon (Francie): „Územní požadavky Československé republiky se vztahují na Čechy, Moravu a Slezsko. První problém je značný počet Němců, zaujímajících určitou část území Čech. Záleží tedy na tom, prostudovat, zda tito Němci mají zůstat na území nově vytvořeného státu, nebo zda je možno je oddělit a připojit k Německu.“

Jules Laroche (Francie): „Základem naší rozpravy je uznání republiky Československé, jež bylo učiněno spojenci, a to v hranicích historických zemí československého státu. Jsem tedy toho názoru, že práce komise mají vzít za základ historické hranice Čech...“

M. Seymour (Spojené státy): „V této věci jsou činitelé, kteří si vzájemně odporují... Ale pro republiku Československou a pro mír Evropy je tu nepopiratelná výhoda a nutnost zachovat historické hranice.“

Sir Joseph Cook (Anglie): „Jsem naprosto stejného názoru. V každém směru historickém, etnografickém i hospodářském jsem toho názoru, že je třeba zachovat tomuto státu jeho dnešní hranice.“

Markýz Salvago-Raggi (Italie): „Německé statistiky uvádějí tři a půl milionu Němců; české jen 2,500.000. Jestliže připojíme k této slovanské zemi ještě třetinu Němců, neobávám se, že bychom ji příliš germanisovali.“

Jules Laroche (Francie): „Je jen jeden prostředek jak vyloučit německý živel, který by však měl ihned za následek porušení hranic, podstatných pro existenci československého státu... Tato průmyslová oblast Čech je na druhé straně nutná pro výživu vnitřních československých území...“ Ale pokud se týče Čech, může nám být usnadněn přírodou.

Jules Cambon (Francie): „Náš úkol je velmi těžký. Nemyslím, že by byla někde v celé Evropě země, jejíž hranice by byly lépe vyznačeny a bylo by podivné, kdybychom se snažili upravovat přirozené hranice Evropy v té části, kde jsou nejlépe zakresleny.“

Sir Joseph Cook (Anglie): „Přijímá pan italský delegát za hranice dnešní ohraničení?“

Markýz Salvago Raggi (Italie): „Myslím, že odpovídám žádosti pana britského delegáta, jestliže prohlašuji, že by bylo užitečno rozřešit otázku hranic podle strategické povahy, aby byla tato země silná. V každém případě, máme-li se rozhodnout zásadně, hlasuji pro výběr hranic nejsnazších k uhájení...“

M. Seymour (Spojené státy): „Velmi rádi bychom přijali hranici z roku 1914.“

Jules Cambon (Francie): „Jsme zásadně všichni téhož názoru.“

Jules Laroche (Francie): „Češi předložili mapu, jež velmi dobře vysvětluje celý problém. Rozumějí pod historickou hranicí administrativní ohraničení svých zemí v císařství rakousko-uherském, jehož byli součástí. Myslím, že jsme za

jedno, abychom přijali tyto hranice, třebaže zahrnují značný počet Němců.“

Sir Joseph Cook (Anglie): „Přijímáme tedy hranice tak, jak je stanovena pro Čechy a Moravu.“

Jules Cambon (Francie): „Návrh pana Laroche se přijímá a otázka Němců v Čechách je přijetím návrhu vyřízena.“

Tento názor a jednomyslné usnesení byly tedy přijaty zásadně nejen v československé komisi, ale i postupně ve všech ostatních orgánech mírové konference. K úplnosti třeba ještě podotknout, jak byla složena tato československá komise. Jejím předsedou byl velvyslanec Jules Cambon (Francouz) a druhým členem za Francii Jules Laroche. Za Spojené státy zasedali pánové Seymour a Dulles, za Anglii Sir Joseph Cook a Harold Nicholson, za Itálii markýz Salvago Raggi a Stranieri.

Českoslovenští Němci

v podvýboru pro českou otázku.

Věc Československa byla ovšem projednávána také ve speciálním podvýboru pro československé záležitosti, kde bylo jednáno o některých podrobnostech severní hranice Československa, jež byly přijaty velmi hladce a bez debaty. Podvýbor byl složen takto: vyslanec Dulles za Spojené státy, plukovník Conware za Anglii, generál Le Rond za Francii (byl pak zvolen předsedou podvýboru), vyslanec Stranieri a plukovník Percolani za Itálii. Zajímavější je již schůze tohoto podvýboru dne 13. března, jež byla cele věnována problému sudetských Němců v Československu, ale v níž nebyla nikým popírána nemožnost vyloučit z historického území Čech německé menšiny. V protokolu čteme doslova:

Dulles (Spojené státy): „Studujíc otázku Němců v Čechách, uznala delegace Spojených států nutnost zachovat historické hranice Čech, pokud je to nutné pro zabezpečení hospodářské nezávislosti a přirozených hranic, jež činí z Čech zeměpisnou a politickou jednotku.“

Generál Le Rond (Francie): „Základem Československa jsou Čechy. Je to historická jednotka. Je národnostně smíšená. Ale byla národnostně pomíchaná odjakživa. V Čechách netvoříme hranice. Běheme prostě stát, rozlehlou zemi, jež existuje od staletí, v níž byla vždycky česká většina a obyvatelé německého jazyka. Neuvažujeme o možnosti vyloučit odtud toto obyvatelstvo. Když jsme vybudovali Československo, přijali jsme zásadu, že mu dáme za základ Čechy. A tyto Čechy jsme pojali v historických hranicích, jež zahrnují obyvatelstvo německého jazyka, jež tu žije. Čechy jsou celek, který musí být respektován ve složení i ústavě Československého státu. Jsou jednotkou zeměpisnou, historickou, správní a abych užil právního výrazu, existují a trvají jako kdy v minulosti.“

Dulles (Spojené státy): „Uvažovali jsme a usoudili, že kdybychom dali Německu vliv nad Čechami, odevzdavše mu obyvatelstvo německého jazyka, jež sídlí na Moravě a na severu Čech, umožnili bychom převahu obyvatelstvu německé národnosti. Studujíc mapu a seznavše způsob, jakým německé obyvatelstvo obklopuje hromadné osídlení obyvatelstva českého, uznali jsme za nebezpečné, dát Německu tuto propagační a akční základnu proti Československému státu. Usoudili jsme, že je vitální podmínkou pro budoucnost Československa tyto Němce do Československa a ne je dát Německu.“

Tímto jednáním a rozhodnutím podvýboru byl znovu schválen návrh hranic Československa, který byl pak přijat výborem, totiž technickou komisí, načež o věci rozhodovala

Rada ministrů zahraničních věcí.

Otázkou sudetských Němců se zabývala dvakrát. Nejprve ve schůzi 1. dubna a naposled 13. května. Po oba-krát byla jen velmi krátká debata, stále o stejném pro-

blému. Rozhodnutí tří komisí a výborů vyznělo pro zahrnutí Němců do historických hranic Československa. V protokolech nalézáme o této věci následující záznamy:

Jules Cambon (Francie): „Úkol Rady zahraničních ministrů ve věci československé byl velmi choulostivý. Musela se nejdříve zabývat rozdělením národopisným. Ale na jejich rozhodnutích těžce spočívaly podmínky hospodářské nového státu a nutnosti obrany. Zeměpisné postavení Československa je takové, že by se tento stát nemohl bránit, kdyby nebylo usneseno, že je nutno učinit určité ústupky na újmu Němců. Národnostní otázka není ostatně jediná, jež musí být rozřešena prací konference. Nejen v otázce Československa, ale také ve většině států střední a východní Evropy je velmi nese- snadno řídit se jediné ohledy národnostními. V některých kra- jích vzniklo by pak právě tolik států, jako je měst. Mapa Evropy byla by skutečnou pardálí kůží. Malé části, čítající třeba jen dvě stě duší, přišly by žádat, aby byly ustaveny v samostatné republiky. Kdyby byly vyslyšeny, vytvořili by- chom snad mír v absolutním slova smyslu, ale nevytvořili by- chom mír trvalý. Abychom založili mír trvalý, musíme vytvo- řit ve střední Evropy státy silné a schopné zajistit si svoji ná- rodní obranu.“

Jules Laroche (Francie): „Nesmí se zapomenout, že přítomnost Němců v Čechách je výsledkem dosti nedávné kolonisace. Kromě toho české zájmy jsou do té míry vázány se zájmy Němců, že by bylo možno se obávat spíše žádosti cel- lých Čech o připojení k Německu, než podstoupit hospodář- ský rozvrat.“

Stephen Pichon (Francie): „Nemůžeme připustit ani místně, aby Německo s odvoláním na své obyvatelstvo bylo proti nám posíleno. Francie nemůže, kromě zcela výji- mečných ohledů, připustit, aby byly Německu přiřčeny části bývalého obyvatelstva Rakouska, zvláště na újmu Českosloven- ska, našeho spojení.“

A. Lansing (Spojené státy): „To vše zdá se nám velmi jasné a neshledávám, že by se mělo něco měnit na této vytý- čené hranici.“

Konečné usnesení Rady Čtyř.

Nejvyšší orgán mírové konference jednal o hranicích Československa a německé menšině v historických ze- mích celkem pětkrát, ale jen velmi stručně a bez debat. V úředním protokolu shledáváme o této věci jen něko- lík zmínek, jež časově trvaly celkem sotva deset minut. Ve schůzi Čtyř ze dne 4. dubna čteme:

Clemenceau: „Nejjednodušší je zachovat hranice Čech tak, jak byly před válkou.“

Lloyd George: „Souhlasím s vámi, aby byla zacho- vána stará hranice mezi Čechami a Německem.“

Pilkington Hous: „Toto řešení se mi zdá nej- lepší.“

Clemenceau: „Usnášíme se tedy na jednoduchém a prostém dodržení staré hranice mezi Čechami a Německem.“

Ve schůzi 19. dubna promluvil povšechně o tomto problému prezident Wilson:

„Mocnářství rakousko-uherské zmizelo. Jediná rozumná a doporučitelná politika je ta, aby z obyvatelstva starého ra- kousko-uherského mocnářství byly ustaveny přátelské národy, mohoucí vstoupit plným právem do naší nové mezinárodní organizace.“

Ve schůzi Čtyř ze dne 22. dubna čteme v protokolu:

Clemenceau: „Můj čtvrtý dokument se týká hranic Rakouska, jež ponechávají německé ostrůvky v Českosloven- sku.“

Wilson a Lloyd George: „Není námitek.“

Tato dohoda byla přesněji formulována ve schůzi 6. května:

Lloyd George: „Nemělo by se zvláště zdůraznit ve smlouvě s Německem, že hranice mezi Německem a Rakous- kem má zůstat táž, jaká byla roku 1914?“

Tento návrh byl přijat. Ve schůzi 26. května bylo rozhodnuto na návrh Lloyd George, aby byl připraven

tekst, „připomínající, že mocnářství rakousko-uherské přestalo existovat z vůle obyvatelstva.

Pak již následoval text mírové smlouvy versailleské, citovaný shora, jímž Německo uznalo existenci Československa ve starých historických hranicích. Třeba se ještě zmínit, že Německo před podpisem versailleské smlouvy dostalo koncem května její text a podalo k němu dne 18. června osmdesát tři stránkové memorandum, v němž rozbíralo jednotlivé články mírové smlouvy a podávalo četné stížnosti a nářky proti ustanovením a podmínkám. Jsou to nesčetné výhrady týkající se Belgie, Lucemburska, Sárska, Alsaska-Lotrinska, Rakouska, Horního Slezska, Šlesvicka, Helgolandu, kolonií, Ruska i Číny, ale v celém tomto spise není jediného slova o Československu, námitek proti jeho hranicím nebo o německé menšině v novém státě.

Ostatně o „zločinu spáchaném na německví v Československu“ se začalo mluvit až po zabezpečení nacistického režimu v Německu a o „rozhodnutí a nutnosti likvidovat československý stát“ teprve po anexi Rakouska v dubnu letošního roku. Jakékoli poukazy na lehkomyšlnost usnesení o hranicích Československa ve versailleské smlouvě tedy neobstojí.

Milena Jesenská:

Co zbývá z KSČ?

Nechť se dělo v minulých letech s komunistickou stranou cokoli, nedělo se to nikdy tiše. Tato strana se vždycky vyznačovala silnými a hlučnými slovy. Silná slova byla jednou ze zbraní, kterých používala, oznamujíc světu svoje úmysly. Komunistické demonstrace, průvody a projevy provázely komunistická usnesení, protesty a přání. Je příznačné pro naše dny, že největší událost komunistické strany — totiž její zastavení a vyloučení z veřejného politického života — udála se tak tiše a dokonale samozřejmě. Při tom je to událost nemalá, neboť komunistická strana československá byla poslední legální sekci kominterny ve střední Evropě. Zdá se, že tato událost se stala samozřejmým důsledkem mnichovské dohody v myslích všech, kdo uvažují o změnách poměrech nového Československa. Ticho, které zastavení činnosti KSČ doprovází, je tím zvláštnější a podivnější, že v posledních letech nedělala komunistická strana vlastně nic jiného, než se hotovila k obraně Čs. republiky. Ve chvíli, kdy události nového evropského vývoje dolehly také na ni, stojí KSČ proti novým událostem bezmocna a snad se ani sama nedívá, jaké ticho se kolem ní rozhostilo.

Nad zprávou o zastavení činnosti komunistické strany naskytá se otázka, co přinesla tato strana kladného lidu. V dnešních dnech všechny bilance dopadají nepříznivě. Lid, pokud byl komunistickou stranou reprezentován, bude se asi dnes tázati, co mu to prospělo. Nebylo nikdy snadné býti členem komunistické strany. Za její legitimaci zůstávali lidé bez práce děle, než druzí, a mnoho lidí ocitlo se pro toto členství v společenském a politickém rozporu se svým okolím. Komunistická strana, přijímajíc oběti svých členů, musila si být vědoma, že oběti se nepřinášejí z pouhé kratochvíle. Dělníci a rolníci, vstupující v organizaci komunistické strany, byli pevně přesvědčeni, že vstupují do strany,

která chce a dovede hájit jejich politické i hmotné zájmy. Právě proto, že o tom byli pevně přesvědčeni, brali na sebe risiko člena komunistické strany — neboť něco jiného, než risiko, to věru neznamenalo. Většina členstva komunistické strany nebyla ani vedena touhou po okamžitém hmotném zlepšení své vlastní situace, jako přesvědčením, že je třeba na světě zajistit takový politický a hospodářský stav, který by dělníkům a rolníkům „mohl dáti práci, chléb a svobodu“. Čekali toto zajištění od komunistické strany a sice jenom od ní. Skládali v ni důvěru, že má dosti politické prozíravosti a dosti politické síly, aby jim ji mohla poskytnout.

V dřívějších letech byla KSČ nepřímou oporou lidu v mzdových zápasech. Pravíme nepřímou, poněvadž KSČ neměla nikdy v Československu — jako na příklad v posledních letech ve Francii nebo ve Španělsku — přímý vliv na sociální politiku republiky. V posledních pěti letech se pak nesnažila ani o nepřímý vliv. V čele sociálních zápasů lidu stála mnohem spíše sociální demokracie a také mnohem reálněji. Rudé odbory měly vždycky situaci svízelnou. Jejich členy byli většinou nekvalifikovaní nebo nezaměstnaní dělníci. Rudé odbory byly chudé a mohly svým členům poskytnout vždycky jenom podpory poskrovné. A přece zůstávali nezaměstnaní léta členy rudých odborů o nuzných nebo žádných podporách, vědouce, že rudé odbory mají méně síly, než odbory jiné, zařaditi svoje členstvo znovu do pracovního procesu. Zůstávali proto, že věřili velmi pevně a velmi poctivě, že právě tyto odbory je třeba podporovat politickou i osobní vahou každého jednotlivce, neboť tyto odbory pracují společně se stranou pro „chléb, práci a svobodu dělníků“.

R. 1933 změnila se politika komunistické strany z politiky ofensivní v politiku defenzivní. Místo „boje pro práci, chléb a svobodu“, začal „boj proti fašismu“. Pro tento obrat se KSČ rozhodla takřka přes noc. Rozhlížejíc se kolem sebe, oč by se opřela, spatřila: „prohnilou demokracii“, „měšťáckou armádu“, „imperialistickou vládu československou“ a sociálně demokratickou stranu, včera ještě „sociální oporu fašismu v řadách dělnictva“. Shledala, že jediným prostředkem proti fašismu je podporovat „malé ohrožené státy proti expansivním choutkám fašismu“ a tvořiti rychle lidovou frontu s každým, kdo by k tomu byl ochoten. To nebyl nijak malý převrat. Znamenalo to doslovně změnit od základu všechny pojmy, které v dlouhém politickém školení členové KSČ získali. Dělnické hlavy nejsou hlavy vrtkavé. Život československého dělníka nestačil na spleť politické vědomosti, získané studiem. Jeho politické vědomí bylo vyjádřeno vždycky heslovitou zkratkou, která spíše dovede pozřítí člověka celého a která se stává často nikoli v edomím, nýbrž v írou. Zaplatí-li pak někdo za světový názor, kterým naplnil celou svou bytost, mnoho obětí, vzdává se ho velmi těžce. Vření, které nastalo po tomto politickém obratu KSČ v jejím členstvu, zaplatila KSČ mnoha věcmi. Především ztrátou jakékoli vnitřní stranické demokracie. Poněvadž neměla pro politickou změnu jiných argumentů, než změněnou zahraniční politiku Sovětského svazu — a tento jediný argument se otevřeně nepřiznával — nezbývalo KSČ, než žádat na svém členstvu slepou důvěru, železnou disciplínu a naprostou poslušnost. Tyto vlastnosti nebývají obyčejně sloučeny s osobností a samostatným politickým myšlením. Bylo docela přirozené, že KSČ ztratila mnoho lidí politicky

školených, vzdělaných a zkušených. Ztratila je různě: buď odešli sami nebo byli vyloučeni nebo zůstali, nepřítomni srdcem i duchem v naději, že politické vedení KSČ je připustí alespoň k mužné diskusi. Staří lidé byli nahrazováni lidmi poslušnými, a poslušnost byla věc, kterou KSČ musila především žádat na svých členech, měla-li přimět kádr svého členstva, aby hájil, co mu bylo dříve uloženo bečiti. Znamenalo to zavést tuhé režim, a jak známo, tuhé režimy jsou vždycky v „zájmu lidu“. V „zájmu lidu“ trvala KSČ na tom, aby všichni její členové začali myslet o věcech jinak, než mysleli dosud. Lidé se dostávali do vážných konfliktů se svým svědomím a charakterem — a právě tento konflikt označila KSČ za zrádovství, „trockismus“, ničemnost, lhářství.

Uvnitř strany a organizačně se tento obrat podařil, i když s určitou výměnou členstva i voličů. Ve skutečnosti však dokonale selhal. Komunistické straně se nikdy nepodařilo přesvědčiti, že už není komunistická, nikoho jiného, než vlastní členstvo, které dospělo v poslušnosti takové vyspělosti, že slovo „přesvědčit“ je výsměch svobodnému lidskému uvažování. Tragika komunistické strany spočívá v tom, že ve chvíli, kdy skutečně zanechala nadobro „revoluční politiky“ a dala sebe a členstvo plně k dispozici zahraniční politice Sovětského svazu, ve chvíli, kdy se vzdala svého původního programu a své původní myšlenky — v té chvíli nebyla už nikým brána vážně. Nikdo nevěděl, je-li to vlk v rouše beránčím nebo změnil-li se vlk opravdu v ovečku. Poněvadž bylo obecně známo, že KSČ politicky nežije samostatně, nebyla považována ostatními stranami za oporu dosti spolehlivou ani tehdy, když byla „oportunističtější“ — abychom užívali komunistické terminologie — než sociální demokraté, a „národnější“, než národní socialisté. Stokrát nabízené spojení se sociální demokracií se neuskutečnilo, sloučení odborů se podařilo jen částečně a jenom za cenu naprosté kapitulace rudých odborů, kulturní váhu ztrácela KSČ spolu s vahou morální, neboť se nedaří umění, kde je naprostá nesvoboda, a nekvetou básně, kde nekvetou myšlenky. Tato nedůvěra — mimo jiné — přispěla asi k tomu, že u nás nevznikl žádný útvar lidové fronty a vláda lidové fronty, která ve Francii tak znamenitě „bděla nad francouzsko-ruskými smlouvami“.

30. září zastihlo komunistickou stranu dokonale bezmocnou. Pak se ještě na titulních stránkách komunistických novin objevila proklamace jedenácti „bratrských“ sekcí proti mnichovské dohodě a dne 20. října byla činnost komunistické strany z moci zákona zastavena. To však už bylo zasaženo pouhé organizační těleso. Strana, jako výraz určitého a velmi vyhraněného světového a politického názoru, byla od základu podlomena už dávno.

Komunistická strana nechala však lidu velké dědictví. Domnívám se, že neblahé, neboť je zkřiveno propagandistickými rozměry: slepou důvěru v Sovětský Svaz. Tato důvěra není založena na úvaze a rozvaze, nýbrž na víře. Sovětský Svaz stal se některým vrstvám pracujících lidu legendou, podobající se legendě o Blaníku. Až bude českému lidu nejhůře, přijede rudá armáda a český lid spasí. V takový nebo podobný sen proměnila se víra v Sovětský Svaz. Nemajíc jiného politického úkolu, než chváliti sovětské Rusko, vylíčila je komunistická strana svým členům v různých

údobích své politiky různě: jednou jako zemi gigantického podnikání, kterému vládne dělník. Po druhé jako vlast všech dělníků na světě, pravou otčinu pracujících. Po třetí jako nezdolnou hráz proti fašismu. Nakonec vlastně jako jediného spojence, kterého jsme měli a který byl ochoten jíti s námi i proti celé Evropě, ačkoli o tom není žádných dokumentů a ačkoli skutečné chování Sovětského Svazu nenasvědčuje, že Sovětský Svaz byl odhodlán jíti sám a dokonce riskovat preventivní válku. Kdyby byl Sovětský Svaz mohl — a chtěl — vystupovati ve světě jako „otčina všech pracujících“, měl k tomu před 30. zářím příležitosti věru dost. Kdyby byl býval odhodlán jíti do světové války sám pouze po boku Československa, nalezl jistě ústa, kterými by to byl prohlásil. Nic nenasvědčuje tomu, že by byl uvažoval o něčem jiném, než o svých vlastních státních zájmech. Rusko se ukázalo jako velmoc, která do poslední chvíle byla čestně ochotna splniti závazky, plynoucí z podepsaných smluv. Tyto závazky plniti bylo právě za určitých okolností skutečně státním zájmem Sovětského Svazu. Ale právě tyto okolnosti nenastaly.

Dělníku československý, nad 30. zářím, nad rozpuštěním komunistické strany, nad mesiášskou propagandou s úmysly Sovětského Svazu, možno ti říci, příteli, pouze jediné: přestaň věřit. Odnikud nepřijde Spasitel. Není Blaníků. Jsi sám — a sám sobě pomůžeš. Komunistické strany vyrůstají a mizí. Myšlenka práva a svobody je myšlenka stará a věčná. Nemůže nikdy zahynout. Vždycky se znovu vynoří, jako se po každé vynořila v temnotách.

Druhý odkaz komunistické strany je její členstvo. Poznali jsme je v posledních dnech všichni dobře. Stáli všude, kde bylo třeba čelit fašismu, s tvrdým a opravdovým odhodláním. Jsou to pevní a nebojácní lidé. Jsou zvyklí strádání a disciplině a pohrdají změkčilostí. Jsou bojovného srdce a nejsou váhaví. Ani špetka přepychu nezměkčila je neúměrnou láskou k pohodlí. Tam, kde bude národ bojovat o svou spravedlivou existenci, o svou budoucnost — budou mnozí z nich na místě. To je ovšem odkaz nedobrovolný, odkaz, za který komunistická strana nemůže. Ale přes to je to odkaz pozitivní, a národ, který potřebuje muže, dovede jej umístit.

národní hospodář

K. S y n e k:

Rozhovory o spoření

Spoření a thesaurace — tyto dva pojmy nejsou tožné, i když je lidé často zaměňují. Spořit — to je teď obecné heslo našich dnů, třebaš je každý chápe jinak. A thesaurace? To byla — nebo ještě je — veliká starost všech finančních ústavů, jakmile si lidé začali vybírat úspory a vklady, schovávající je doma z různých, většinou pošetilých důvodů. Podíváte-li se do výkazů bank a peněžních ústavů, shledáte, že je mezi námi mnoho lidí, kteří dovedli spořit a ukládat peníze na úrok. Koncem roku 1936 bylo v bankách a v jiných finančních ústavech přes 50 miliard úsporných vkladů.

dů; velká část patřila zřejmě drobným lidem, neboť většinu úsporných vkladů měly spořitelny (19 miliard), okresní hospodářské záložny (4 miliardy), občanské a živnostenské záložny a samozřejmě i raiffeisenky (spolu přes 17 miliard Kč). To bylo v pořádku. Mezi majiteli úsporných vkladů byli zajisté i dříve lidé, kteří šetřili téměř chorobně, ale to byl celkem nepatrný zlomek. Hlavními dodavateli úsporných vkladů byli občané s určitým stálejším příjmem, kteří sice žili poměrně slušně, ale zacházeli s penězi velmi opatrně, neutrácejíce nic „zbytečně“ a ukládající úspory pravidelně na knížku. Občas si něco vyzvedli, ale většinou ukládali dost pravidelně, sledující s potěšením, že se úspory množí.

Všichni tito lidé věděli ovšem, že jejich peníze nezůstávají ležet tak, jak je do finančních ústavů přinesli. Nebyli ani tou měrou bláhoví, aby nevěděli, že finanční ústavy s jejich penězi obchodují. Kdyby banky a jiné finanční instituce peníze někam neinvestovaly nebo je někomu nepůjčovaly, nemohly by platit úroky, a pak by asi nikdo neukládal. Ale střídalům to nevadilo — spíše naopak. Přiznejme si, že moderní doba vytvořila dokonce určité formy n u c e n é úspornosti, jako je na příklad pensijní pojištění. Dnes se už zaměstnanců nikdo nezeptá, a zaměstnanci ani neuvažují, mají-li každý měsíc něco ušetřit. Ukládají si „na stará kolena“ automaticky, považující celou soustavu veřejného pojištění docela právem za velkou sociální vymoženost. Není to úplně samozřejmé? A proč se tedy celou věcí zabýváme?

Prostě z toho důvodu, že se v poslední době mluví o šetření všelijak a že si to lidé všelijak vykládají. Zdá se, že uvažují spíše o tom, jak mají peníze uspořít, než jak je vydělat. Začínají spořit od piky a úžasně úzkostlivě. Potkáte-li tak zvaného muže z ulice, dozvíte se, že v sobotu večer nikam nepůjde a v dohledné době si také nic nekoupí, poněvadž musí šetřit a musí mít po ruce nějakou „reservu“. Nestará se už pouze o to, aby neutratil víc než může, ale začíná skrblit. Nelze na lidu žádat, aby si přesně uvědomil, o jaké spoření jde, a je docela pochopitelné, větrí-li různá nebezpečí. Dotázali jsme se proto některých vedoucích osob našeho hospodářského života a předkládáme jejich názory prozatím bez poznámky.

Co soudí muž obchodního světa?

„Nebudu vám dlouho vykládat, neboť víte i sám, že jsme zchudli a že se budeme muset uskrovnit. Domnívám se, že jsme v minulých letech žili poněkud na vysoké noze a v mnoha případech jsme dokonce hýřili. Nemíním to osobně. Mám na mysli především některé kapitoly a položky našeho státního hospodářství a veřejných vydání. Podívejte se na mnohé stavby, které jsme v minulosti podnikli, a uznáte, že byly nad naše poměry. Na druhé straně jsme šetřili často tam, kde jsme neměli. Nechtějte, prosím, abych vám už teď řekl, jak a kde máme šetřit, protože mnoho podmínek dosud neznáme. Jest se nám postarat především o to, aby lidé měli práci. Někde jsme už začali spořit — nikoli z nadšení, nýbrž z pouhé nutnosti. Víte zajisté, že vojenská správa nařídila na příklad největší úspornost ve věcných vydáních. Budeme to dělat asi postupně ve všech oborech státní a veřejné správy. Zachovat při tom životní úroveň obyvatelstva — to je při celé věci to největší umění. Znáám Američany velmi dobře a mohu vám říci, že každý americký muž hledí především vy-

dělat a pak teprve spořit. Mohou ovšem nastat takové poměry, že se vydělává méně, a ještě bude nutno šetřit. Ale na dlouhou dobu to nejde. Jsem přesvědčen, že až se do toho dáme, budeme moci ušetřit hodně, aniž bychom lidem ukládali nová velká břemena.“ (Tu se ten muž podíval kolem sebe a pravil: vidíte, i já jsem žil nad poměry. Mohl bych mít na příklad skromnější sídlo a menší položku na reprezentační vydání.)

„Čím rychleji se vrátí náš hospodářský život do normálních kolejí, tím snadněji si lidé uvědomí, že skrblit lze jenom v skotských anekdotách. Představte si pouze, co by se stalo, kdyby šetření způsobilo na příklad veliký pokles v odbytu textilního zboží. Továrny by měly plné sklady, začaly by omezovat výrobu a propouštět dělníky, snižující zároveň mzdy. Stát by měl ihned nová vydání a musel by hledat úhradu, zatěžuje občanstvo novými dávkami. Spotřeba propuštěných zaměstnanců byla by v každém ohledu menší a právě tak i spotřeba lidí, kterým by byla snížena mzda. Projevilo by se to v dalších oborech a na konec by tím trpěl celý hospodářský život, v němž opravdu platí zákon o spojitých nádobách. Tvoří-li si dnes lidé „reservy“, schovávají peníze pro všechny případy, může to být jenom dočasný zjev, vyvolaný neočekávanými událostmi, nejistotou a v mnoha případech také (hlavně u zámožnějších) krátkozrakým, sobeckým zděšením. Ano, lidé si vybírali vklady a úspory. Zpozorovali jsme to už po 21. květnu, ale tehdy se to dělo hlavně v německých krajích. Ministr financí říká, že odliv vkladů na knížkách lze odhadnout na 2 miliardy Kč. Nemyslete si, prosím, že tyto peníze zůstaly vesměs „v punčochách“. Velkou část vydali lidé za nákupy v posledních týdnech, značná část vkladů se již vrátila, protože se majitelé úspor uklidnili, a to ostatní ještě přijde. Za nebezpečnější a horší druh thesaurace, než je úschova peněz doma, považují jiné „ulejvání“. Jsou lidé, kteří si úspory vyzvedli nebo je vytáhli ze zásuvky jenom proto, aby je schovali na bezpečnější místa. Víte kam? Začali kupovat na příklad piana, obrazy, šperky atd. Teď už shledávají, že se přepočítali. Čtějí-li takové předměty prodat, dostanou za ně sotva 50% původní ceny a často je vůbec nemohou odbýt.

Chcete-li teď nějaký závěr, tedy jen tolik: šetřit mají lidé jenom normálním způsobem. Skrblit a schovávat, to je podle mého názoru pošetilost.“

Názor průmyslníka.

„Tento problém je dvojsečný. Nemělo by smyslu, kdybych vám chtěl zakrývat, že nás čekají velké hospodářské starosti. Nechci také zamlčovat, že úspornost patří k našim nejnaléhavějším úkolům. Tázete-li se, co soudím o šetření, musím vám odpovědět otázkou: jak a kde máme šetřit? Z vlastní zkušenosti vím, že jsou u nás podniky, jejichž výroba je velmi úsporná, moderní a promyšlená, takže se v nich neztratí a nezahodí ani kousíček materiálu. To je nesporně kladný zjev, a kdyby se vaše otázka týkala jenom této věci, odpověděl bych rozhodným: ano! V takových podnicích je celá výroba velmi záměrná a účelná, předpokládající přesnou dělbu pracovních úkonů a dokonalé využití času.

Máte-li na mysli jiné šetření, pak je už věc složitější. Každý podnikatel, který za něco stojí, vynasnaží se jistě, aby výrobu udržel, po případě ještě rozšířil. Vypočítával si různé možnosti, ale najednou se ocitl v situaci, kterou nemohl předvídat. Nyní musí na příklad

uvážit, že některé suroviny budou dražší, že se ztíží doprava, že odbyt bude těžší. Má-li udržet soutěžní ceny, musí snížit výrobní režii. Může to udělat všelijak. Buď se pokusí o zlepšení celého výrobního procesu, zdokonaluje současně šetrné zacházení s materiálem, nebo bude hledat levnější provozní kapitál anebo sáhne k šetření na nejcitlivějším místě, snižuje mzdy a platy. Domnívám se, že schopný podnikatel zkusí nejdřív jednu možnost za druhou nebo všechny současně, a teprve potom, kdyby všechny pokusy nestačily, odhodlá se pod tlakem a nerad k šetření na mzdách. Prostě proto, že takové šetření, jakmile se jednou ujme, postihne celou spotřebu a na konec i jeho podnik. Ví, že jsou podniky, které již teď začínají od konce, ačkoli v mnoha případech nemají dosud pro takové šetření dost přijatelných důvodů.

Obráťte to, prosím, s určitými změnami na jednotlivce. Začne-li pěstovat šetření jako sebeúčel a rozhodne-li se dokonce peníze schovávat, jedná ovšem nerozumně. Vydávat jenom tolik, kolik smím a mohu, to ano. Uznávám také, že je správné mít úspory a pamatovat na ně. Ale držet peníze pod pokličkou a omezovat životní úroveň nepromyšleně, to je nerozumné počínání. Víte, jaký byl přímý následek náhlého odlivu vkladů a thesaurace peněz? V četných případech zastavení úvěrů. Jak má potom průmyslník udržet výrobu a zaměstnávat lidi? Jak má stále poskytovat pracovní příležitost? A jak má žít obchodník a živnostník, začnou-li lidé najednou skrbřit a přestanou-li nakupovat, ačkoli je poměry k tomu nenutí? Kdo má potom tyto prazvláštní „strádalá“ zaměstnat?

Mám-li být upřímný, řeknu vám, že se tohoto šetření nebojím. Lidé, kteří pracují, nebudou takto šetřit. Jestli si v uplynulých týdnech úspory vybrali, tak je hned zase utratili, nakupujíce nejrůznější potřeby. Domnívám se, že nerozumné šetření začne spíše u lidí, kteří sami nevydělávají a mají strach, že by svou životní úroveň měli být jen trochu snížit. Začnou šetřit tam, kde je to nebude bolet. Odhodlají se patrně snížit platy služebnictvu a odměňovat každý kousek mýdla na praní, ale luxusními potřebami, které většinou dovážíme, šetřit asi nebudou. Nezapomínejte, prosím, že život a práce každého člověka přispívá k jeho určité mentalitě. Jsem-li opravdu podnikatel, pak se snažím, aby podnik šel a vynášel. Člověk, který pracuje, chce samozřejmě žít a nikoli skrbřit.

Tážete-li se, jak si představuji nezbytné šetření „ve velkém“, nemohu vám na to odpovědět. Ví, jen tolik, že musíme udržet svou výrobu i vývoz, že se musíme postarat o práci a udělat všechno, abychom nepodlomili dosavadní životní úroveň. To vyžaduje určitou finanční a sociální politiku, ale jaká bude, opravdu nevím. Zdá se mi, že nejde pouze o distribuci výroby, zboží a práce, ale i o distribuci duchodů.“

Co říká finančník?

„Nezlobte se, mluvíme-li teď o hospodářských věcech velmi neradi. Musíme být opatrní na každé slovo, mnohé okolnosti hospodářského života dosud ještě neznáme, můžeme jen odhadovat a vyčkávat, jak se věci vyvinou. Účastníme se sice mezistátních a vnitrostátních jednání v každém případě, ale výsledky nemůžeme bezpečně předpovědět. Dovolte tedy, abych mluvil jen o tom, co už konkrétně víme.

Šetřit? To budeme muset hodně. Máme-li udržet vývoz, budeme muset vyvážet mimo jiné laciné pracovní

sílu. Tedy laciné mzdy. Lidé to nějak vytušili, a to je jedna z příčin, proč se mnozí odhodlávají úzkostlivě šetřit. Považují to patrně za training pro příští dobu. Že si lidé vybrali úspory a vklady, schovávajíce peníze doma, aby je měli stále po ruce? Z těch 3 miliard vybraných úspor se již velká část znova vrátila, druhá byla vydána a neleží už ladem, takže scházejí jenom úschovy lidí, kteří se některými nepromyšlenými výroky a činy zbytečně vyděsili. Vyvolalo to sice určité poruchy, ale nejhorší chvíle máme již v tomto ohledu za sebou. Věřte mi, že lidé, kteří nejsou zvyklí mít doma peníze, nedovedou je také udržet, buď je opět uloží na vkladní knížku anebo je nějak vydají. Nemyslete si také, že tito malí lidé úzkostlivě šetří. Nanejvýš o něco víc než dosud, protože měli nepředvídaná vydání. Uznáte zajisté, že tento druh strádalů musí si vždycky dvakrát rozmyslet, než něco vydají. Tam, kde se žije z ruky do úst, nemůže to být jinak. Promiňte, že mluví tak lidově, ale tímto šetřením bychom si opravdu neměli lámat hlavu. Něco jiného je to u lidí, kteří mají z čeho šetřit. Ti mají snad největší obavy a proto „šetří“, i když to hospodářsky škodí.

Kde a jak začneme šetřit? To nevím. Mohu vám říci jenom, že se celý hospodářský život musí přizpůsobit novým poměrům. Protože jsme zchudli, budeme asi šetřit velmi pronikavě, než dosáhneme nové rovnováhy. Kdy to bude? Nemohu prozatím ještě odhadnout.“

Prodáváme tyto názory jak jsme je koupili. V mnoha věcech znějí téměř souhlasně, v jiných se zas rozcházejí. Časy jsou takové, že se všichni musíme učit hospodářsky myslet.

literatura a umění

Edmond Konrád:

České divadlo hledá české drama

Nelze dosud říci o našem národě, že je rekonvalescent. Zatím ještě je to raněný po těžké operaci chirurgů spíše renomovaných než věhlasných. Stav jeho pak je takový, že mu zhořkla všechna mezinárodní medicína. Sílicí prostředky, po nichž pud ho vede sahat, jsou po výtce z lékárny domácí. Rozhlas nepřestává lít mu na žiznivě rty útěchu české hudby, výkladní skříně knihkupecké mu nastavují českou knihu, a divadlo horlivě přebírá archiv českého dramatu.

Divadlo naše má s tím možná potíž největší.

Ještě nikdy, co česká kultura je kulturou, co národ národem a jeho země zemí jeho, nebyla tato vlast roztržena. Byla ve sváru, ve vzpouře, svobodná, závislá, zotročena, ne však zmrzačena. Učí se kulhat, a kamkoli po sobě sáhne, nahmatá samý pahýl.

V české kultuře, neřku-li v českém dramatu, nic nebylo na tento případ připraveno. Kdyby Smetanova „Vltava“ mluvila slovy, nesnesli bychom naslouchat jejímu začátku, kde zurčí prameny.

Skorem sto let české umění dramatické bylo umění naděje. Skoro vše, co podstatného je v našem dramatu, tuto naději skládá v mravní sílu svobody lidu, pokroku, lidskosti a snášelivosti. Právě tyto nejlepší síly našich

nejlepších dějinných období byly v této chvíli zklamány. Dějepisným průměrem: ráz boleslavský chce vystřídat ražbu svatováclavskou.

Umění dramatické málem už nikde nemůže povědět, co má na srdci. Jeho pravý divák, vzdělanec a lid, i hospodářsky omezený ve styku s ním, dostává dietu namnoze pečlivě uskrovněnou.

Jeho hlad sytí mistři moderní organisace hojností technických náhražek od filmu po rozhlas, od reklamy po propagandu. Je to jediná distribuce statků, jež bezvadně funguje. Díky jí divák odvykl těžší stravě. I když ji přijímá, stráví ji nejednou bez užitku. Vymoženost pohodlí snížila jeho požitek z chápání. Málokdy dnes divák oceňuje v divadle důmyslnou stavbu hry, motivaci a stínování charakterů.

České obecní umění dramatické nebývalo nikdy zvláštní labužník. Jistý sklon ke zjednodušování mu zůstal i v dobách rozkvětu.

Tak by se dalo pokračovat ve výčtu příčin, proč český dramaturg po několika nedělích bude na rozpacích, až bude musit svému divadlu dodat opět české drama. Omezí-li se kdo pro krátkost na příčiny nejbližší domácí, mimo jiné zopakuje starou poučku: česká hudba má své klasiky v plném, světovém slova smyslu. České drama dosud klasika nemá. Ta dvě, tři jména, jež si zatím zasluhují nároku na tuto korunu trnovou, ještě tak nezeštárla, aby jim obecně byla příznána. Jest či bude jim zatím souzeno, odsloužit si nejprve očištec na zemi. Mezi „R. U. R.“, „Životem hmyzu“ a snad „Periferií“ bude možná jednou růst český dramatický Olymp, založený „Vinou“ a „Pěstí“. Ale ještě dlouho se lidem neotevrou oči. Není to ani výhradná vina těch očí. U díla ještě mladého nejsou v mysli pamětníků ani současníků dosti setřeny jeho podružné dobové znaky.

Tím se zároveň narazí na příčinu další: rostoucí rychlost věku, jenž se řítí jako ta známá trojka Dostojevského. Okolnost zvláště palčivá v dramatech, jež vezdy jedním pólem chce směřovat k věčnosti, druhým chtějí nechtějí kotvit v aktualitě. Většina zdařilých her z posledního dvacetiletí a bezpočet ze všeho, co českého kdy mělo úspěch na činoherním jevišti, zrcadlí národu podobu, jaké již nemá, počítá s poměry byvšími a dnešním divákovi nejednou již neznámými. Jak by dnes Bozděchův graciosní Kounic udělal zkoušku státníkovu, když přesvědčuje rakouskou císařovnu, že lepší než s Pruskem je spolek s nemravňou Francií — vhodně při tom obhajuje státního práva země koruny české?

Teprv tam, kde minulost se stává milou pohádkou, zakotví dnes český repertoár s jistým bezpečím. Viz Tyla, jehož poesie těžší z jeho nevinnosti. Ale i on mluví k našemu srdci, méně k naší soudnosti.

Není chvíle nevhodnější k účtování, než jakou se stalo toto zkažené dvacetiletí. Máme bolestivé oči plné štíplavého prachu z padajících trosek a nevidíme řádně na krok dopředu ni vzad. Jen přes krvavou vlastní ránu můžeme se ohlédnout, odkud jsme šli. Přehlédnout cestu českého dramatu byl by úkol spíše pro dobu pohody a hodný knihy. Sotva si na něj mohou troufat letmé poznámky, jež leda črtají a nadhazují a nemohou ni nechtě vyčerpat, neřku-li hodnotivě vyčerpat dějiny českého dramatu, nebo i jen pouhý výčet jeho autorů. Jen když se skromně vyjde z příležitostné a praktické otázky, co teď tedy hrát, vytane sem tam postřeh snad trvaleji platný. Divadla sama si ostatně již poradila nejkratší,

ovšem i nejznámější cestou. Přesto lze jim, nakolik stačí zběžný úsudek, sotva radit lépe.

České divadlo existovalo dříve, než obrozený národ, jež s filologem, historikem a spisovatelem křísil herec. Je možno, abys na chvíli vstal z mrtvých, V á c l a v e T h á m e? Jirásek ti vrátil život, jež obětovals ve službě nejponiženější. Jsi nám postavou, jakou sám nenapsals. Vysloužil sis pietní tryznu — ale krajně, krajně pietní.

Stěží by se zdařil jakýkoli pokus o T u r i n s k é h o, čest jeho památce. Š t ě p á n k o v i zadul vítr od Mnichova do „Čecha a Němce“, nedávno tak aktuálního, a sebral stoletou hru, s ní pořádný kus české kultury. M a c h á č k ů v „Záviš“ v něm není. Hrobka se už ani neotevře nad tímto předchůdcem Hálkovým a Hilbertovým. Zato nikoli po prvé uvízl pátravý pohled správ divadelních na Macháčkových „Ženiších“ jako na ozdobné staré stužce, kterou půjde nějak malebně uvázat.

Pochopitelně se tyto řádky zřikají objevovat T y l a a K l i c p e r u, vždy znova české divadelní pravzory: tohoto projemnějšího, s labužnictvím útlých situací, utajené ironie, čistotné skladby, proto závislejšího na době a ozdobě, křehce a méně aktuálního podle staré poučky, že vděčné úlohy a srdečné výjevy přetrvávají subtilní logiku. Onoho věčného bodrosti v dobrém i zlém, na jehož sňatkového podvodníčka, tak typicky pražského, naváže posléze pražský chodec Nezval. Prapočestný Josef Kajetán jistě by se lekl tak nevázané posloupnosti, nicméně v jejich intonaci přes hvězdnou vzdálenost od buditele k surrealismu „Milenců v kiosku“ je nějaká krůpěj pokrevenství.

Už jsme viděli my pozdní žijící M i k o v c e, arci ztuha podepřeného rukou konservátorovou. Viděli jsme na kothurnu kráčet přes jeviště J. J. K o l a r o v u „Magelonu“. Nikdy asi neuvidíme „Moniku“, „Jeronýma“ ani „Smiřické“ — ještě nejspíše místo všech „Primátorů“ a „Umrlčích hlav“ ty „Mravence“ — ale čtenáře dosti uctivého, jenž na dnešku se naučil chápat pomíjivost, ovane náladou příjemného tragického mrazení přec jen cosi jako daleká ozvěna zmlklého divadelního hromu.

Nicméně živá a žhavá nenávisť určovala jeho, Kolarův, poměr k prvnímu modernistovi českého dramatu, k E m a n u e l u B o z d ě c h o v i. Přisahal o jeho úspěšné prvotně „Z doby cotillonů“, že je opsána z francouzštiny nebo španělštiny, hledaný originál však nikdy nenašel. Jeho podezření stalo se poklonou scribovskému aristokratu, jenž se dusil a udusil v maličkém českém prostředí, tragický osamělec s ironickým úsměvem na úzkých rtech. Má nicméně svou tajnou českou tradici: je to monděnní K l i c p e r a, jenž přísnou situační logiku rázem pozvedl na evropskou úroveň půle devatenáctého století. I osamělost je jim v jistém smyslu společná. A až se uznamená, že zas jednou někde na západě v dusné rafinovanosti přemělkovaného a sobeckého blahobytnictví praskají trámy společnosti pod prohnílou kastou vládnoucích, pak bude čas na rokokovou hříčku „Z doby cotillonů“, kde z kariérnictví a protekce a flirtů prchají dva počestní lidé před zkorumpovanou evropskou civilisací mezi černochoy a indiány.

V Bozděchovi české drama našlo svou první modernu, to jest, po prvé (více méně) dohání Evropu. Dohání v poslední chvíli, což je český osud: se svými třemi stoletími Rakouska se podobáme nadanému žákovi, jenž tři měsíce stonal a ve škole pak chvatně dohání, s úspěchem trochu povrchním a někdy potřebným shovívavosti, jež si tu tam poněkud zalže do kapsy. Ježto však ta národní

kapsa je tak malá, i zlato se tam rychleji ušpiní mezi drobnými, v něž musí být stále a stále rozměňováno. Být Čechem je handicap, jenž nutí ke chvatu a k uskrovnění. Tak vrstvy kulturní nejednou u nás nemají kdy vyžrát a těsněji se prostupují než v širších a pohodlných rozlohách zabezpečených národů. Bozděch jedva překonává staromilce a už se střetá s tak zvaným realismem.

Není snad kapitoly nepřesněji omezené než realismus, jež třídit, stínit, lišit buď ponecháno vědě. Je realista Šubert „Jana Výravy“, „Žní“, „Velkostatkáře“? Je jím Stroupežnický „Paní mincmistrové“? František Langet „Obrácení Ferdyše Pištory“ a „Andělů mezi námi“? Nebo Čapek - Chod „Vondřejce“ i zároveň „Páchlíčka a čerta“?

Ale Bozděchem počínajíc české drama drží přibližně krok se světem: sem tam udýchaně, leckdy od oka, s pestrou rozmanitostí pokusů, s bezpočtem překážek, nedostatků, zdemčí danosti. Není a snad nikdy nebude skončen jeho úkol buditelství, a jest mu současně mluvit dovnitř k mysli lidové i zároveň otvírat okna ven: mít Vrchlického i Jirásků, Mrštíků i Hilbertů. Vznikne-li po „Našich furiitech“ „Maryša“, přijde po „Hippodamii“ časem „Faëthón“. Je zhoľa nemožno, naznačit v pouhých poznámkách desetiletí národní práce za desetiletím, jejich sváry a sebeklamy, nepoznané hodnoty a trpyty jednodenních sláv.

Ale nad jiné osud realismu jest, být vázán časem. Postihl i samého Ibsena. Proměnlivost reality příliš často poráží i básníka v realistovi. Jenže nepřímě to platí i o surrealistovi. Jisto však ostane pro české umění dramatické: s realismem česká duše objevuje sebe samu, s ním prvně přistupuje k autokritice. Ibsenova víra, že drama je soud básníkův nad sebou samým, snad nikde tak neplatí jako u nás. Do realismu české divadlo českého člověka uvědomuje, povzbuzuje, někdy kárá — v nejširších rysech: tresce národní zradu, národní nesvornost, cizácké mravy, odrodilství, ale v jádře a přibližně, s určitými výjimkami, co je české, to je hezké. Po Bozděchovi, jenž s výjimkou aktovky „Náramek“ jen v „Dobrodružích“ se obrací k látce více méně domácí, české drama začíná portrétovat podobu české duše, nalézat v národě člověka, v lidu lidi a v nich zase lid. Spíše bezděky a bez plného odstupu začal s tím již Tyl, viz toho sňatkového podvodníka bar. Duděca, viz ty chasníky, co ve „Fidlovačce“ vezmou do presu (za mírný vlastencův poplatek) „lepší paničku“, viz nejčestějšího dudáka Švandu, náhlého a nestálého a tak dále. Povahopis Tylových postav stál by za práci. Ale realismus teprve obrátil vědomý zřetel k české podstatě. A byt si všiml tisíce rysů prchavých, byt jeho ruka někdy vystihla spíše popisně než s dramatickou silou, přece zajistil mravní souvislost od pokolení k pokolení, a kdyby z jeho díla nezbyla než, namátkou vzpomenuto, zmíněná „Maryša“ s „Našimi furianty“, byl by splnil, co měl. Jeho odkaz ovšem je daleko bohatší, třebaže v tuto a leckterou jinou chvíli mnoho z něho oněmělo a možná zas nabude výmluvnosti věkem. Čas, jenž vzdaluje, zároveň oprostuje.

Nelze tu vcházet v jednotlivosti ani hodně patrně: hloubat nad jevištním osudem Vrchlického či Háalka, rozjímat o nesmírné tvůrčí pohodě žírného F. X. Svobody, jenž plodil jako lučnatá rovina bezpočet rostlinných bytí, aniž stromově zakořenil do

hloubi, zadumat se nad „Její pastorkyní“ či nad „Jiným vzduchem“, přehlédnout hojná dramata dramata, zastavit se nad nadějemi, jejichž splnění už jsme dávno zapomněli, nad zklamáními, jimž jsme se přestali divit. Ale aspoň dva osudy třeba při nejmenším připomenout.

První, kdo „Vinou“ a „Pěstí“ stvořil české drama jakožto takové, s oním temným žárem dramatika par excellence, zůstane Jaroslav Hilbert, předčasně narozený, jemuž rakouská censura udusila v rukou nejen dílo tehda kvalit naskrze evropských, ale i půl tvůrčí jiskry a vůle. Nadání není věc neproměnná. Je to, v plných svých jedincích, vždy celý člověk, jenž jako každý živý organismus vyžaduje příznivých podmínek. Hilbertovi nebyly přány podmínky. V nejcitlivějších letech národní nesvoboda vzala tvůrčí svobodu mladému člověku, jenž přesto dorostl, ale nikdy do své pravé velikosti. Stvořil jen zlomek a trosku toho, co by byl uměl, mít podmínky, jichž jeho pyšnému rázu bylo třeba, a národní svoboda přišla příliš pozdě pro vlohu, která zkoratěla a ztvrdla ve vznětlivém muži. Z jeho děl asi zbude jenom menšina. Ale skoro ve všech vážne stopa toho, oč jsme v něm přišli, byt to byl jeden výjev, jedna věta. Je věc víry, co by bylo, kdyby. Ale lze tušit, že v Jaroslavu Hilbertovi odumřel předčasně první český dramatik světový.

S konce docela jiného jeví se osud dramatika, jenž se jím nestal, aspoň nestal v té platnosti, jež by ho snad byla potkala: Jiří Karásek z Lvovic. Víme-li, jak proměnit se může vloha, zasloužilo by možná revise jevištní dílo výlučného lyrika, v němž prvky a názvuky prozrazují, že potřeboval možností, jakých se mu nedostalo.

Je mnoho pochováno v dějinách českého dramatu. Co vzešlo, přes mezery a kazy, přes pohromy a pochyby, ve své klikaté křivolaké dráze jeví souvislost, vývojovou logiku, jež zatím vedla k prvním českým dramátům světovým. Tato skutečnost mluví za cenu všeho, co předcházelo: mělo to smysl. Není to a nebude to nadarmo. A že právě svoboda přinesla českému umění dramatickému ovoce nejzralejší, to mluví o její hodnotě, o její důležitosti pro celý svět, o jejím mravním nároku na dějinnou spravedlnost. Má se zvláště zdůrazňovat, že svoboda není jen věc vnější, ale vnitřní? Že svoboda národní je totožná se svobodou ducha? Jsou doby, kdy je třeba to říci co nejvroucněji a co nejnaléhavěji.

do ba a lid é

František Kubka:

Váleční zpravodajové v Praze

Dvakrát se sbírala v roce 1938 nad Československem válečná mračna, dvakrát se shromažďovali v Praze zpravodajové mezinárodního tisku: v květnu a v září. Větřice kořist, slétali se ptáci-bouřliváci k blízkým hodům.

Praha bývala v letech 1919—1937 novinářskou provincií. Psalo se o nás málo. A dobře tak: nebylo sensací, poněvadž nebylo neklidu. Až anšlus přinesl obrat. Předně se stala Praha útočištěm tisku, který ztratil ve Vídni, dlouholetém středisku sensací, zdroj zpráv. Vídeň vešla do atmosféry říšsko-německé a ztratila individualitu. Tisk, zčásti vypuzen, zčásti odvolán, přesídlil do Prahy. Vzpo-

mínám si na jednoho novináře, jenž se v dubnu 1938 velmi vážně ptal: „Myslíte, že bych měl do Prahy přestěhovat svůj nábytek? Můj šéf v Londýně se domnívá, že těch šest neděl, co ještě bude trvat Československo, ani za to nestojí.“ Odpovědět zdvořile na takovou otázku byla jedna z obětí, kterou bylo Českoslováku přinést na oltář přátelství a spojenectví. Tazatel byl Angličan a člověk nám nakloněný. A nebyl jediný, jenž takto uvažoval, nevzpomeneme-li ani takového Ward P r i c e, který měl své zcela pevně formulované předpovědi o vývoji nejbližší doby, jež se až na jediný bod — společenství Slováků s Čechy — do posledních písmen vyplnily.

V březnu 1938 přišli do Prahy první světoví korespondenti a fotoreportéři. Za nimi sem přijížděli na dva, tři dny jejich představení, ředitelé a majitelé koncernů, kapitáni velkého anglo-amerického tisku. Zvláštní: Francouze celá věc po zpravodajské stránce bavila nepatrně. Přijeli sem jedinci, prohlédli si „Sudetendeutschland“ — i oni užívali tohoto tenkrát ilegálního výrazu — a zmizeli. Zato se roztrhl pytel s Angloameričany všech ras, typů a charakterů. Přijížděli sem, aby se informovali. Skoro každý chtěl mluvit s prezidentem republiky, s ministerským předsedou a samozřejmě s panem Henleinem. Pražská „Zeit“ měla svou speciální kancelář pro cizince a svého cvičeného šéfa propagandy, jenž — jediný — mluvil anglicky, a petentům umožňoval cesty do Aše, do Mariánských Lázní a pod. Novináři se vraceli do Prahy a horovali tu pro československou demokracii, pro naše zřízení sociální a pro evropský mír.

Přišel, i pro evropský a americký tisk nečekaně, 21. květen. Mobilisované Československo přitáhlo nové roje zpravodajů a fotografů. V Praze se objevili už skuteční váleční zpravodajové. Už ne pouzí novinářští pozorovatelé, už ne prostá presse diplomatique, nýbrž skuteční lidé bitev, připravení pozorovat operace, vstupovat do zákopů a interviewovat generály, vojáky, zajatce a uprchlíky. Čpělo vojnou. Silnice na hranicích zavaleny zásekami, po silnicích transporty vojsk, protiletectká obrana v Praze a v soustředných kruzích od Prahy až k hranicím, Strážce obrany státu na pomezí, elegantní důstojníci a veselá armáda, Praha, která věděla, že se hraje o její kůži a při tom, či snad lépe řečeno proto, odhodlaná, statečná a pohostinná.

Dobře se vedlo zpravodajům v Praze a jejich reporty vesměs hlásaly odvahu této demokracie uprostřed Evropy, která se rozhodla, že se nedá. Koncem června se páni poroučeli. Trochu melancholicky, poněvadž se nesplnil účel jejich cesty. Byl zachován mír, a Praha se připravovala na Sokolský slet. Litovali. Ale jejich centrály je odvolávaly: do Španělska, do Palestiny, do Číny. Letadlo a sbohem, Praho, krásné jarní město, plné světla a zdvořilých lidí, zběhlých v mezinárodní politice lépe nežli členové kongresu nebo parlamentu. Interview s průvodčím elektriky přinese tu více myšlenek o aktuální situaci, nežli jinde rozhovor se státním podsekretářem. A nadto: kavárny, automaty, restauranty, Mánes, Vaňha, Lockhartovy bary, pohled s Petřínou, slovenské víno, Bratislava, folklor a sklo. A hlavně vojáci, překrásní vojáci, v pevnostech i na cvičišti v Motole, taková nějaká vysoká inteligence, oblečená do stejnokroje prostých vojáků, bůhví, jak to děláte, že máte tolik vzdělaných lidí?

Minulo léto roku 1938. Sokolský slet. V srpnu byla vyhlášena německá mobilisace. Do Prahy přijel tajemný host, lord Runciman. Za ním se nahrnul nový roj Angličanů. Tvrdili o sobě, že tu jsou, aby pozorovali činnost lordovu. Skutečně obléhali hotel „Alcron“. Vycházeli odtud se záhadnými tvářemi, někteří prý obědvali (slyšte!) — s Ashtonem-Gwatkinem, jeden prý dokonce se samým Runcimanem. Ale bylo jim přiznat: nevěděli nic, co by se mohlo s dobrým novinářským svědomím říci světu o činnosti lordově. Tak tajemná byla diplomacie, kterou provozoval lord mezi pražským Hradem, anglickým vyslanectvím a různými zámečky německých aristokratů, kde trá-

vil své weekendy, poněvadž weekend musí být ztráven weekendově, i kdyby náhodou padl na soudný den.

Soudný den se pomalu blížil. Lord Runciman nevyčkal v Praze hlas trouby archandělovy. — Tisk v Praze, pro jehož pohodlí byla zřízena v budově poštovní spořitelny ve Štěpánské ulici telefonická a telegrafní centrála, které bylo žurnalisty dáno jméno „Forpress“ (Foreign Press), nabyt tvářnosti válečné. Pojednou tu zas byly osobnosti, jež jsme neviděli od května, a s nimi celá plejáda novinářů, fotografů a filmařů, menších i větších, ze všech dílů světa. Kolem 15. září odjeli říšíští Němci. Ale i mnozí jiní z jiných zemí. Zbyli tu ti, kteří chtěli vojnu dělat s námi. Zbyli tu hlavně váleční zpravodajové, a to tři z nejznámějších: Packard, Delmar a Knickerbocker.

Reynolds Packard.

Mr. Reynolds Packard vypadl z oka Vaškovi z „Prodané nevěsty“. Robustní, slovanské tváře, vlasatý, silák, temperament trochu ukvapený a hned zamyšlený, energické líní kosti, tázavé modré oči. Říká se o něm, že je výtečný fotbalista. Fakt je, že má championát v „pole vaulteru“. Kdo tomu rozumí, ať to vysvětlí druhým. Je mu dnes čtyřiatřicet let, ale nikdo by mu nehádal toto mládí. Hlavně po 10. říjnu 1938 sestárl a zbledl. Tak mu šlo všechno k srdci, co jsme tu prožili.

Nebylo tu ostatně jednoho cizince, který se s námi jen trochu šzil, který by byl s námi ony dny neproplakal.

Nelze mluvit o Mr. Packardovi, aniž bychom se zmínili o jeho paní. Pan Packard je z Atlantic City. Paní Eleanor však z Divokého západu, ze státu Washington. Oba absolvovali columbijskou školu žurnalistickou a jsou jediným párem žurnalistů, jenž pracuje společně v oboru válečného zpravodajství. Společně pro americkou tiskovou agenturu „United Press“. Setkali se po prvé v kavárně na Mont Parnassu v Paříži v roce 1929. On rozložitý silák, ona žena vysokého růstu, energické tváře a nehluchého mravu. Rok nato se oženili ve Vídni. Po prvé začali žurnalisticky spolupracovat na Tahiti. Tam se jim naskytla sensace, která udělala jejich kariéru: rozhovor s kanibalským náčelníkem, jenž si stěžoval na naprostou nedostatečnost bělošského masa po stránce kuchyňské. Bělošské maso je příliš sladké, pravil interviewovaný odborník, a příliš prosvěceno nikotinem.

Roku 1934 pracovali Mr. a Mrs. Packardovi v Číně: v Šanghaji, v Pekingu. „Bohužel,“ říká Packard, „střílelo se málo.“ Tenkrát paní Packardová pracovala pro „Havase“ a Packard pro „United Press“. Zato pravé hody byly v Habeši. Pan Packard byl přítomen bitvě u Ambra Arradamu, která trvala šest dní, vstoupil s Italy do Addis Abeby, paní Packardová letadlem sledovala pohyby italských vojsk při dobytí Dessie, při bitvě u jezera Ashangi a při příchodu Italů k jezeru Tsana. Byla to hrdinská doba obou manželů. Vzpomínají na ni s radostí. — Odtud už byl jen skok do Španělska. Ve Španělsku byli oba celých šestnáct měsíců. Na madridské a na severní frontě. Ze Španělska byli náhle odvoláni do Československa. Sem přijeli v dubnu. Několik dní po anšlusu a chvílku před 21. květnem. Československo poznali důkladně. Od dubna do října se tu dalo leccos vidět a slyšet. Prožili tu celé naše drama. A podávali o něm zprávy. United Press nechce politické analýsy. Chce skutečnosti. Novinky. A proto je nutno novinky opatřit. Všemi prostředky. Stykem s lidmi. Se všemil zdroji novinek. A Packard se mile usmívá, dotazuje se, je diskretní, hledá fakta a píše potom na stroji své telegramy, nebo velmi hřmotně telefonuje do Berlína, kde je jeho evropská centrála.

Jsem přesvědčen, že nám Packard trochu zazlívá, že jsme mu nedali možnost poletovat s chotí v letadle nad liniemi bojišť. Ale i tak užil svého: ordnery, okupaci, výlety do okresů, v nichž vládlo náhlé právo, mobilisaci, zatemňování, věci na maďarské hranici... Packard nekombinuje. Ani paní Eleanor se nevěnuje subtilnostem diplo-

macie. Jejich řeč je Ano, ano, ne, ne! Máš novinku? Dobrá. Děkuji. Nemáš? Nezájímáš mne... A podivuhodné: Mr. a Mrs. Packardovi si svou novinku opatří denně třikrát či pětkrát.

Sefton Delmar.

Sefton Delmar se objevil v Praze po 21. květnu a znovu počátkem září. V mezidobí byl někde ve Španělsku. Mr. Sefton Delmar je jeden ze slavných „trouble shooters“ mezinárodního zpravodajství. Je velmi spřátelen s Knickerbockerem, s nímž sdílel po řadu let společná (válečná) pole působnosti, i když často na opačných stranách. Je mu okolo třiatřiceti let, je ženat, ale s ženou, která kreslí a maluje, necestuje. Jako dokonalý anglický gentleman absolvoval universitu v Oxfordu a vynikl, jako každý pravý Angličan, ve sportu: je znamenitým hráčem rugby. Má k tomu konstituci. Dostí vysoký, atletický, mohutných ramen a vysokého hrudníku. Z tohoto hrudníku vyluzuje však v krásné angličtině mírné a poněkud melancholické tenorové zvuky. Nikdy se nerozčilí a nejraději mlčí. Je zaměstnán v koncernu lorda Beaverbrooka. Svě zprávy uveřejňuje v „Daily Expressu“. Což znamená, že musí psát populárně, sensačně, plasticky a s jistým sklonem k pravici. Jde o něm odůvodněná pověst, že je prvním žurnalistou, jenž „objevil“ Adolfa Hitlera. Prohlásil o něm v dobách, kdy ještě řečnil po bavorských pivovarech, že bude německým diktátorem. Toto proroctví velmi prospělo Delmarově kariéře. Interviewoval skoro všechny evropské a orientální státníky, generály a dobrodruhy. Opouštěl kontinent a zajížděl do bouřlivých okresů blízkého východu. I zde užil svých reportážních metod k velkému prospěchu svého listu.

Význačnou epizodou jeho žurnalistické dráhy bylo Španělsko. Pracoval na obou stranách: u republikánů i u Franca. Zkušenosti z Německa a z Paříže prospěly mu politicky. Jeho osobní odvaha dala mu překonati nebezpečí vojenská. Ve svém soukromém letadle pohyboval se nad frontami občanské války a při příletu do Bourgosu byl málem sestřelen těmi, o nichž přiletěl psát své reportáže.

U nás se zajímal o věci politické i vojenské. O přípravy k válce, o vojsko, o boje státní moci s povstalci na severu Čech, o problém menšinový v Čechách a na Moravě. Ale jeho zvědavost politickou vábil i slovenský nacionalism. Zajížděl na Slovensko, na schůze lidu v Bratislavě, do míst, kde se chystalo hraniční řešení slovensko-maďarské. Posílal krátké zprávy, které nepsal na stroji. Je z těch, kteří rychleji píší rukou. Svě vždy graficky sestavené telegramy redigoval už na místě tak, aby byly hotovy k tisku. Opustil Prahu v druhé třetině října. Letěl do Palestiny, kde se odehrávalo pokračování evropského dramatu právě v těch formách, které vyžadují korespondentství válečného.

H. R. Knickerbocker.

Rudovlasý a nápadně bělolící H. R. Knickerbocker je dnes asi čtyřicet let stár. Narodil se v Texasu jako syn metodistického kazatele. Studoval na columbijské žurnalistické škole a zahájil svou kariéru v Berlíně spolupracovníctvím v (tenkrát) konservativním republikánském listu „The New York Evening Post“. V roce 1930 přešel k Hearstovi a je dnes nejdůležitějším reporterem jeho „International News Service (INS)“. Příslušnost k Hearstovu koncernu nikterak neomezuje svobodu Knickerbockera svědomí. Píše, co vidí a jak cítí. Byl dlouho v Rusku a své články sebral ve dvou knihách o Rudém obchodu. Rusko prožil intensivně, také mluví trochu rusky a má v Rusku mnoho přátel z dnešní i bývalé garnitury vládců. Zvláště blízce byl Lunačarskému. Z Ruska jel do Číny a z Číny do Španělska a zase do Číny. Slovem byl vždy tam,

kde se čekalo či odehrávalo nějaké neštěstí. Byl také v Ha-beši, kde k jeho dispozici byla tři soukromá letadla. Je po druhé ženat a jeho milá, mladá žena, Agnes, Američanka, se kterou se setkal v Berlíně, je jeho sekretářkou. Nebere ji však s sebou tam, kde hrozí smrt. Tam jede sám. Proto byl v květnu v Praze s ženou, ale v září už přijel bez ní.

H. R. Knickerbocker je hubený intelektuální typ. Nosí velké brýle s nafialovělými skly, rád diskutuje a teoretizuje. Je z žurnalistů, kteří milují debaty. Snad se tomu naučil v Rusku. Posedí, popije a pobeseduje celé hodiny. Rád labužnický jí. Je sám dobrým kuchařem a vozí si s sebou všude zásoby vybraných lahůdek a nápojů. V Praze obdivoval potravinářské obchody a napsal o nich homérovskou reportáž. Je dnes nejslavnějším americkým zahraničním zpravodajem, jenž umí nejen sense a fakta, ale i subtilní otázky politické vyložiti čtenářstvu jasně a zábavně. Je břitce logický a má své přesně vymezené přesvědčení demokratické. A k tomu hrdinskou koncepcí života. Někdy se vám zdá, že to nemluví syn kazatelův, nýbrž divoký texaský jezdec. Je to žurnalista z vášně, ze zvědavosti a hlavně z vnitřní potřeby žít intensivně, nebezpečně, zajímavě.

V Praze se mu líbilo všechno. Hlavně prostý lid a vojáci. Prostý lid: „Vždyť ti lidé vědí o mých knihách!“ A tak se i stalo, že jednou kterýs jiný americký žurnalista chtěl platit taxíka a šofér prohlásil: „Neračte, prosím, platit, pane Knickerbocker, vás vezu zadarmo!“ — Tohle Knickerbocker nezažil nikde. Ani v Německu a Rusku. A ovšem ani ve Španělsku (kde byl ostatně jistou dobu generálem Francem internován). A potom vojáci! Bavil se s nimi a mluvil s nimi o politice, o vojně, o velkém světě. Setkal se s proшеdivělými důstojníky a rotmistry, kteří byli všude tam v Číně, kam později přišel pracovat, kteří znali Rusko do podrobností, kteří dovedli mluvit o věcech světové politiky docela virtuózně. I tohle nezažil ještě nikde. To bylo dobrodružství! A zase: mezi mužstvem lidí, kteří mluvili anglicky, dělostřelci, kteří kladli otázky o poměrech ve Španělsku, jež prozrazovaly podrobnou znalost věci. Knickerbocker jezdil s vojáky, fotografoval je a posílal jim kopie na památku. Jen ta vojna nepřicházela, pro kterou tu byl. Odejel do Paříže, kde je jeho „hlavní stan“. A byl tu zas jako na koni v září, kdy se všechno schylovalo k válce. Jezdil do území, kde působili ordneři, byl při boji v Chebu, jel do Českého Krumlova, když se okupovala „Zona č. 1.“. A smuten se vrátil do Paříže, když u nás zavládl definitivně mír. Při rozchodu řekl: „Příštího července mne najdete, chcete-li, na bojišti u...“ Kde, neřeknu. Prozradil bych jeho politickou koncepcí, a reportéři nemají prorokovat.

Kde je Knickerbocker, tam musí dojít k nějaké katastrofě. Smáli jsme se mu v květnu a v červnu, když u nás vesele seděl a podnikal zábavní výlety po Čechách. A přec: pili jsme jednou kávu na terase v Mánesu. Odpoledne. Bylo větrno. Nad Hradem černé hromady mraků, nad Zlíchovem oslňující slunce. Vltava se podivně čefila a rackové křičeli docela nekontinentálně. A tu s hukotem a slavně přiletěla eskadra stíhaček a bombardáků, která cvičila pro vojenskou parádu při armádním dni sokolského sletu. Diváme se na letadla a pozorujeme — a Knickerbocker se přímo chvěl jako závodní kůň před startem — jak se první trojice stíhaček nějak nápadně sráží k sobě. Jak dvě letadla se zakymácela. Knickerbocker jen vzdychl: „Neštěstí!“ A v té chvíli se z jednoho rozkolísaného letadla, které malátně (mrtvý list!) padalo mezi domy na Hřebenkách, lehce oddělil zažloutlý padák... V tom vystoupil už nad střechami černý dým a z Nového města se hnala přes most, poplašeně signalisujíc, záchranná stanice hasičského sboru...

Reportér H. R. Knickerbocker se i v červnu dožil v Praze svého vojenského katastrofálního případu.

dopisy

Dopis ze Slovenska

Pán redaktor!

Na Slovensku byly tie pomery v posledných dňoch všelijaké. Odrazu sa naši Maďari stali veľkými hrdinami. Začali vylietzať ako sysli z dier. Boly to hrozné dni. Už sa nám zdalo, že sa proti nám spojily všetky pekelné sily. Slováci nemali možnosti vybiť svoje národné povedomie, o ktorom som nikdy nepredpokladala, že by bolo také veľké,

Tak sa zdalo, že príde na Slovensku anarchia.

A tu prišla žilinská porada. Verte mi, že nám bolo všelijak (a nám všetkým) v ten večer. Nemyslela som, že by Žilina vedela urobiť taký rozhodný krok v dobrom smere ku Prahe. Slováci se v Žiline nekompromisne osvedčili za republiku. Tým zachránili republiku od záhuby. Keby nie toho kroku, neviem, ako by sme dnes boli.

To že Slovensko dostalo vládu do svojich rúk, zapchalo ústa všelijakým protičeským štváčom. Nemajú už na čo nadávať. Veď teraz nemožno zodpovednosť svaľovať na cudzie plecia. Treba vysúkať rukávy do práce.

Bola to ohromná vlna nadšenia, ktorá sa prevalila Slovenskom. Viete, aké bolo moje stanovisko k týmto veciam. No, poviem, bolo to krásne nadšenie. Až teraz som pochopila, prečo bolo ťažko našim ľuďom oduševňovať sa za štát.

Ten jednoduchý ľud nevidel do politiky.

Dnešný postup ľudovej strany možno nielen schváliť, ale sme všetci, podtrhávam: všetci radi, že ide touto cestou. Je to veľká výhoda i pre samotných Čechov. Nevieť skutočne, čo by sa tu bolo s nimi stalo, keby nebola vláda všetko vzala energicky do hrsti.

Tá prvá vlna, ani by som to vlnou nenazvala, ale akousi príchuťou škodoradosti, keď v prvom momente každý myslel na svoje osobné účty, už ustúpila vážnejším záujmom. Nahliadli, že tým by iba škodili spoločnej veci a autonómia na Slovensku znamená predovšetkým zaistenie poriadku. A ten je teraz na Slovensku zaistený. Všetko ide v poriadku ďalej, s tým rozdielom, že široké vrstvy ľudu prejavujú o všetko štátne denie zdravý záujem.

Pred žilinským rozhodnutím bolo ešte aj medzi Slováckmi mnoho takých, ktorí si neboli istí, kam patrime, či k Budapešti alebo k Prahe. Tým Žilina otvorila oči. Ukázala im cestu, na ktorej dnes pevne stoja proti Maďarom. To je tiež zásluha Žiliny, ktorú nemožno prehliadnuť.

Vieme každý, na čom sme. Nie je viac medzi nami takých chameleonov, ktorí sa považovali za dobrých Slovákov, ale pri tom boli celkom ľahko prístupní myšlienke vrátiť sa k Maďarom. To sa chválabohu na Slovensku vykristalizovalo. Týchto netvorov už nemáme. Buď som Slováč, alebo Maďar. Stojíme tu tak s Maďarmi, ako vy s Nemcami. Lenže rozdiel: naša vláda, poučená smutným príkladom Čiech, je ochotná ihneď ustúpiť do rozumných medzí. U nás je snaha žiť so súsedmi v priateľstve, to však neznamená, že by sme si chceli nechať od Maďarov na nos brnkať.

Keď Maďari operovali štatistikou z roku 1910 proti Nitre, Tiso im vyhlásil, že tam je aj on medzi Maďarmi započítaný ako žiak nitrianskeho gymnázia, kde ho profesor so slovami: zapísal ako Maďara.

Slováci sú odhodlaní brániť svoju vlasť proti neoprávne-

ným požiadavkám. To isté, čo bolo v Čechách 24. IX., sa opakuje teraz u nás. Naši ľudia majú teraz novú náplň, ako sa národne vyžiť; tie sily a nadšenie je možno usmerniť správnym smerom.

Chvála Bohu, ide to doteraz dobre. Postihly nás veľké ztraty, ktoré nesmieme nikdy zabudnúť a ani nezabudneme, ale je tu naša dobrá vôľa a uprinná snaha, dať si všetko zasa do poriadku.

Viete, ako to bolo kedysi u nás, ako sa širšie vrstvy ľudu obyčajne pasívne stavaly k všetkým činom štátu. Tento zjav už zmizol. Objavila sa ohromná vitalita, vôľa zúčastniť sa štátneho denia aktívne. A to sú tie radostné zprávy, ktoré nám dodávajú všetkým chuti radostne pracovať a viery, že všetky tieto sily preca len nebudú márne. Nikdy sa na Slovensku toľko nedomlilo k národným patronom, ako teraz. A viem, že v Čechách je tomu tiež tak.

Prosím, aby ste hľadeli s porozumením na celý ten pohyb na Slovensku. Keby ste to boli videli zblízka, tie zmeny, čo sa tu odohraly, iste by Vás to radostne prekvapilo. G. M.

listárna redakce

Spor o nemeckou universitu. Tážete-li se, co bude s nemeckou universitou, můžeme vám odpovědět jenom vyličením událostí. Spor se již táhne dlouho a začal ještě dříve, než na Československo dolehla mnichovská dohoda. Ve dnech, kdy se Henleinova strana pokoušela o ozbrojenou vzpouru, opustili Prahu mnozí němečtí profesori a uprchli také někteří přednostové klinik. Tehdy vláda nemohla jinak než pověřit vedením nemeckých klinik české profesory. Pak se ještě ukázalo, že se pod záštitou nemeckých profesorů děly na universitě a na klinikách věci, které s posláním vysoké školy nemají vskutku nic společného. Nikdo nemohl žádat, aby se vláda o nemeckou universitu nestarala, přenechávajíc její osud náhodě. Po mnichovské dohodě naskytla se otázka, co bude s nemeckou universitou v budoucnosti. Objevil se návrh, aby se proměnila v badatelský ústav, který by prý získal finanční podporu zahraničních nadací, umožňuje vědeckou práci cizím učencům. Pracovat v něm měli němečtí docenti, kteří zůstali republice věrní, snášejíce v minulosti různá příkoří jednak proto, že se hlásili k demokracii, jednak pro svůj nenemecký původ. Tento návrh padl. Bylo opravdu nemožno žádat, aby němečtí docenti měli v nových poměrech privilegované postavení.

Nyní se akademický senát nemecké university jednomyšlně usnesl předložiti vládě naléhavou žádost, aby nemecké kliniky byly bez odkladu navráceny. Žádá dokonce, aby byly ihned umožněny zápisy a zkoušky, protože pro přerušeni činnosti nemecké university není prý žádného právního ani faktického podkladu. Stylistace prozrazuje, že je to nepřímá odpověď na usnesení Karlovy university, kterým se omezuje přijímání posluchačů z okupovaných území, vyjímaje studenty české národnosti. Žádost také naznačuje, že němečtí profesori, kteří ještě v Praze zůstali, nechtějí vzít prostě změny na vědomí, tváříce se nechápavě, jako by se bylo nic nestalo. Nestalo se nic? Lze nemeckou universitu prostě vrátit?

Přede vším: kdo je to dnes akademický senát nemecké university? Kolik členů zůstalo z něho v Praze? A jménem koho mluví? Teď ještě nevíme, kolik Němců zůstane vůbec v nových hranicích, nikdo nemůže dosud určit, kde vlastně budou, a nikdo nemůže prozatím odhadnout, kolik nemeckých posluchačů zbylo. O smýšlení nemeckých profesorů, kteří zde ještě zůstali, nelze mít žádné iluze, poněvadž víme, že demokratický Němec mohl se stát profesorem jenom z nedopatření nebo v dávnějších dobách. Přístup ke katedře byl hermeticky uzavřen každému, kdo nebyl s nacionálními profesory stejného smýšlení a stejného původu. S nemeckou universitou měli jsme odjakživa velké starosti a v poslední době poznali jsme jasně, jaký tam vládl duch. Máme se nyní chovat, jako by se nic nestalo?

Domníváme se, že dokud se všechny otázky nevyjasní, má na nemecké universitě a klinikách zůstat prozatímní správa. Není také žádného důvodu, aby se změnila dočasná omezení. Až bude jasno, rozhodne se o nemeckých vysokých školách definitivně. Nikoli podle požadavků akademického senátu, nýbrž podle faktického stavu.

Viktor Dyk:

DRUHOVI*

V čas přetěžký, kdy klesá pod břemenem tak mnohý kol, prociťlo hoře v srdci unaveném a přišel bol.

To srdce prudce, vášnivě tak bilo do dnů a změn. To srdce všechno k smrti poranilo, život i sen.

Než otec živ je v syna svého štěstí a smát se nelení. Sní v zimě strom, že jaro ratolesti pokrývá zelení.

Nechladně srdce, oheň nezhasíná svatý a hrací. A otec vídá v očích svého syna naději budoucí.

Přes zlobu chvíl, přes bouři nepořádu nebude chud. Sám trpí-li, svou vírou v sílu rodu zaplaší smut.

A přes zklamání klidně hledí dosud v dnů příštích svět. Citlivé místo vždy však najde osud, kde má být poranit.

A Fatum čhá, Fatum čhá lačno a náhle drtí. Co mohu přát, než aby přešlo mračno,

jež nebe zakrývá? Den sychravý a vtr stromy klátí v podzimní víchřici. Druh nemůže, žel, druhu více dáti nežli svou pravici.

* Ze sbírky „Okno — Poslední rok“.

Od realismu k idealismu

Máme-li se orientovat v dnešním myšlenkovém zmatku na poli práva a politiky, jest třeba si dobře vryti v paměť, že lidské myšlení se v době světové války octlo zase jednou na přelomu, tentokrát na přechodu od realismu k idealismu. Právě hluboký úpadek právníckého myšlení zaviněný přílišným ulpěním na některých poučkách realistických (positivistických), zavinil ne-li již světovou válku samu, aspoň neúspěch Společnosti národů a vznik politiky států dynamických, jež zcela otevřeně se zřikají obecných nějakých norem, a řeší otázku, co má a co nemá býti na venek podle zvláštních svých státních zájmů, uvnitř podle „zdravého právního přesvědčení lidu“, jež jest ku podivu totožné s politickým programem dočasných držitelů státní moci.

Jaroslav Kaláb (ve Vědě a životě)

John Gunther:

KAMAL ATATÜRK*

Kamal se narodil roku 1881 jako syn menšího celního úředníka, stejně jako Hitler. Jeho otec Ali Rasa byl jen drobným a úzkoprsým byrokratem, ale jeho matka Zubeida vynikala daleko nad průměr své třídy jako matka Pilsudského, Mussoliniho a Masarykova. Chtěla dát svému synu vzdělání, aby se stal knězem — zrovna jako matka Stalina, která poslala budoucího diktátora všech Rusů do bohoslovecké školy v Tiflisu. Je jasné a už skoro otřepané, že většina velkých mužů světa měla pozoruhodné matky a že rozvoj oídipovského komplexu jejich synů měl rozhodující význam v jejich povahách i životech. Kamalova matka, což není nevyznamné, se provdala znovu po smrti svého prvního manžela, a mladý Mustafa roztrpčeně nenáviděl svého nevlastního otce, vetřelce do domova.

Ali Rasa, Kamalův otec, byl zřejmě albánského původu. Zubeida, matka, byla dcerou tureckého sedláka, jehož žena byla Makedonka. Kamal tedy zdaleka není ryze tureckého původu. Tak známá autorita jako Toynbee (Great Contemporaries, str. 291) naznačuje, že v rodině byla asi židovská krev. Soluň ovšem byla citadelou židů už od začátku diaspory; mnozí z nich, zvaní „Dönmé“, se obrátili k islamu. Ale Kamalova nápadná plavost a jeho chladně modré oči nepřipouštějí patrně víc než nepatrnou část židovských — nebo tureckých — předků.

V mladších letech Kamal byl rebelem a zejména nenávislníkem. Psal revoluční pamflety i básně. Byl odsouzen do žaláře v Cařihradu, ale jeho důstojnická zdatnost došla ocenění a byl propuštěn. Až to byl Mladoturek, byl přece v pozici utlačovaného opozičníka; zavrhoval mladoturecké triumviráty Talata, Envera a Džemala, a oni mu opláceli podobným. Ale jeho vojenská schopnost byla nepopíratelná po službě na nejodlehlejších, nejnebezpečnějších a nejméně nadějných frontách, a cesta ke kariéře byla otevřena.

Tato kariéra nemá období v moderních dobách. Kamal vyvolal kongresy v Erzerumu a v Sivasu a zorganizoval nacionalistické hnutí, veďe je k vítězství. Jiní lidé vytvořili národy a státy; Kamalův úkol byl horší. Vzal národ, který po staletí byl v hnělobě, postavil jej na nohy, omyl mu tvář, oblékl jej, přetvořil a přivedl ke práci. V roce 1919 Turecko bylo tak zadrženo a zlomeno, že by se bylo rádo vzdalo samostatnosti a přijalo britský mandát. V roce 1922 Turecko z bývalých nepřátelských států bylo jediné tak silné, že vlastně nadiktovalo své vlastní mírové podmínky.

V těchto třech letech Kamal vyhnal sultána, zrušil chalífát, vybojoval a vyhrál válku proti Řekům a zahnal je do moře, zastránil Velkou Británii tak, že se zastavila u Canaku, vyjednal prostřednictvím

* Z knihy „Evropa — jaká je“.

NOVÉ KNIHY

Ambroise Vollard: **VZPOMÍNKY OBCHODNÍKA S OBRAZY.** Přeložila dr. Olga Palkovská, 16 příloh na kříd. papíře. Brož. 45 Kč, váz. 57 Kč. — Ambroise Vollard, autor obsáhlého svazku, nadepsaného prostě Vzpomínky obchodníka s obrazy, je už sám o sobě postava velmi zajímavá. Prožil bohatý, více méně dobrodružný život a to, co nás k němu obzvláště přitahuje a vábí, je jeho láska k modernímu malířství a obrazům. Z nepatrných začátků, nemaje více, než 500 franků a dar vybraného uměleckého vkusu a citění, vypracoval se Ambroise Vollard na jednoho z nejproslulejších obchodníků s obrazy, jehož pověst daleko překročila hranice jeho vlasti. On to byl, kdo první ve Francii z lidí svého druhu pochopil velikost Cézannova, Degasova, Renoirova, Manetova a Monetova, jejichž nejslavnější plátna, která jsou dnes pýchou světových muzeí

a sbírek, nalezla v době, kdy se po nich takřka nikdo neptal, svůj domov v jeho malém krámku v jedné z pařížských ulic. Jeden z prvních pořadatelů výstavy obrazů Manetových, Cézannových, Van Goghových, jehož největší láskou byli impresionisté a dnes slavní malíři, jako Degas, Renoir, Cézanne — o těchto třech napsal také pozoruhodnou knihu — Van Gogh, Redon, Utrillo, Picasso a Matisse, uložil bohatství svých vzpomínek obchodníka s obrazy a vydavatele vzácných grafických listů a tisků, vyzdobených rytinami, lepty a kresbami průkopníků moderního umění právě do knihy Vzpomínky obchodníka s obrazy. Dočítáme se v ní v zkratce vzpomínky, kořeněné začasťe anekdotou, vtipně pointovanou historkou a bystrou úvahou znalce rozkošníka všecko zajímavé a podstatné o jmenovaných umělcích i o leckdy pozoruhodných osudech některých jejich děl. Teprve nad touto knihou vzpomínek, obohacenou v českém vy-

FEUILLETON

Ambroise Vollard:

VZPOMÍNKY OBCHODNÍKA S OBRAZY*

Nikdy nezapomenu na oběd u Renoira v Cagnes, kde jsem se sešel s Rodinem. Překvapil mne jeho zdravý smysl, spojený s velkou citlivostí.

Mluvili jsme o Venuši miloské a Rodin řekl:

„Myšlím, že jsem objevil tajemství řeckých sochařů. Spočívá v jejich lásce k životu. Udělal jsem nejlepší věci, když jsem se držel co nejvíce přírody. Mému Kráči címu mu už často vytýkali, že nemá hlavu. Copak se chodí hlavou?“

Rodin se podíval na akt, který byl ozdobou jídelny.

„Máte úplně pravdu, Renoire, že jste udělal té ženě pravou ruku silnější než levou. Pravou rukou se pracuje.“

Nejmladší Renoirův syn, Claude, vyskočil od stolu a zvolal:

„Pro pánkrače, vždyť zmeškám mravenčí!“

Paní Reinoirová se na něj káravě podívala.

* Ze stejnojmenné knihy, která právě vychází.

„Takový velký třináctiletý chlapec a tráví čas pozorováním mravenců!“

„V jeho věku jsem byl také takový,“ pravil Rodin dobrácky. „Mezi dvěma plastikami, které jsem dělal už od svého mládí, jsem rád pozoroval počínání těch potvůrek.“

Ačkoli byl mistr tak prostý, byl si vědom své hodnoty. Někdo si vzpomněl, že se v Akademii umění uprázdnilo křeslo. Rodin zvolal:

„Mnoho lidí je proti tomu, abych vstoupil do Institutu. Stále mi opakují: Mistře, s vaším geniím... Můj genius! Což překáží Saint-Marceauovi, aby při oficiálních recepcích, při pohřbech, zkrátka všude neměl přede mnou přednost? Kdybych byl v Institutu, byl by Clemenceau dokázal nechat mne patnáctkrát znovu začít svůj portret a pak si jej vůbec nevzít?“

Paní Renoirová povstala, aby zavědla hovor jinam.

„Musím vedle něco zařídít,“ řekla.

„Mohli bychom se projít po zahrádě,“ řekl Rodin. „Mám tak rád přírodu.“

Podíval se však na své lakové střevíce a zavrtěl hlavou.

„Vidíme ostatně květiny odtud stejně dobře.“

V témže okamžiku vešel sluha a oznamoval:

„Vůz paní komtesy mistra očekává.“

Když Rodin odjel, upadl Renoir v zadumání. Náhle přerušil ticho:

„Zdalipak vědí všechny ty dámy ze společnosti, které běhají za Rodinem, jaký on je sochař?“

„Pane Renoire, slyšel jsem od Cézanna, že staví Balzaca nad všechno dnešní sochařství.“

„A nejenom dnešní,“ odvětil Renoir. „Balzaca je úžasně ucelený a tak dekorativní. — Není divu, že má Rodin tolik nepřátel.“

„Neviděl jsem se Maillola nikdy více zlobit, než když se jednou někdo snažil před ním snižovat Rodinův talent.“

„Přiznám se vám,“ přerušil mne Renoir, „že osobně přece dávám přednost Maillolovi před Rodinem, tak jako mi jde Donatello více k srdci nežli Michel-Angelo.“

Příště jsem viděl Rodina v jeho atelieru ve skladu mramorů, kam jsem mu donesl Maillolovu sošku. Když jsem chtěl zavonit, zaslechl jsem ženský hlas, který prosil: „Mistře! Mějte slitování s touto krásnou hlavou!“

Jiný hlas, tentokrát mužský, pronesl se silným toulonským přízvukem:

„Rodein! Velký Rodein!“
Vtom se objevil další návštěvník,

Ismeta Paši smlouvu lausannskou, která ukončila režim kapitulací v Turecku a zřídila nové hranice v rozsahu, o němž by se nebylo mohlo snít ani nejdůležitějšímu tureckému nacionalistovi, napsal republikánskou ústavu a vytvořil parlament ve svém novém nedostupném hlavním městě a stal se tureckým prvním — a jediným — prezidentem.

Lze říci, že Kamalovi nelze přičítat toto všechno. Obecný plán poevropských Turecká chystali už Mladoturci a on si jej toliko přisvojil. Řekové byli zničení obojností Lloyda George a zradou spojenců, také svou vlastní neschopností, a ne armádami Kamalovými. Sultán a chalífat byl odsouzen tak jako tak a Kamal nemá zvláštní zásluhu o jejich vypuzení. Smlouvu lausannskou nevyhřál Ismet Paša, nýbrž žárlivé spory mezi západními mocnostmi. A tak dále.

Kamal žije nyní v Čankajii, v úplném zátěži. Jeho vzorný statek je jeho vášní, jako pravý megaloman zřídil si vodní nádrž u útvaru Marmarského moře! Vzal si ženu,

kteřá se jmenovala Latife Hanum, v roce 1923, ale rozvedl se s ní za několik let; nyní žije sám. Je to nejméně přístupná veřejná osobnost v Evropě. Interviewovat krále Jiřího V. by asi nebylo bývalo těžší. Na rozdíl od jiných všech diktátorů drží se v pozadí; turecké noviny nejpřínadnější jeho jméno pětice-tukrát za měsíc. Má skupinu podřízených vojáků a družků, s nimiž hraje poker. Někdy hraje karty s cizími diplomaty; obyčejně vyhraje a pak trvá na tom, že se výhry vrátí. Stále ještě rád víje.

Turecký diktátor se liší téměř od všech ostatních tím, že ve svém mládí neměl socialistického období, a i ve své dospělosti neprojevuje nejmenšího zájmu o sociální a hospodářské věci. Jeho jedinou politikou bylo, Turecko pro Turky. Jistě je to revolucionář, ale pokud jde o hospodářství, mohl by být švýcarským prezidentem. Teorie, že všichni nacionalističtí diktátoři musí patřit ke krajině pravici nebo krajní levici, se láme o Kamala Atatürka, jako se také lámala o Pilsudského.

dání o dokonalé reprodukce významných děl moderního malířství vidíme, jaké nesmírné překážky museli přemáhat objevitelé a novatři od Maneta a Cézanna až po Utrilla a Picassa, než došli uznání a ocenění, jaké jim patřilo. Slavní sochaři, malíři, sběratelé vzácných tisků, rytin a obrazů, i básníci jako Apollinaire a Jarry, ožívají v této přerokované knize vzpomínek, podaných s přitrouzenou nenuceností a nenapodobitelným rozměrem a ironií. O moderních malířích a jejich obrazech nebylo dosud pověděno nic tak duchaplného, tak objevitelského a pravdivého.

VĚDA A ŽIVOT vstupuje do svého V. ročníku. Věda a život, měsíčník, seznamující s pokro-

kem vědecké práce všech oborů, zahajuje svůj nový, již pátý ročník číslem neobyčejně bohatého a zajímavého obsahu a to jak po stránce textové, tak i obrazové. V čele čísla je úvodník Jaroslava Kallaba Od realismu k mystice, v kterém vynikající znalec trestního práva a právní filosofie ukazuje, jak ztráta míry pro spravedlnost po světové válce je největším pramenem dnešního duševního neklidu na celém světě. Vedle úvodníku, který odhaluje právě ty nehlubší prameny dnešních béd, čteme tu neobyčejně poutavou stať o tajemné zemi Atlantidě, od zeměpisce Františka Poláčka, pak množstvím dokumentárních snímků doprovázený článek Fr. Ulricha o principu souměrnosti v přírodě a všestranně zajímavou

studii Rudolfa Součka O snech. Vedle nich tiskne zde Jaroslav Císař odbornou astronomickou stať Měsíce — průvodci planet, jejíž odbornost však není na úkor srozumitelnosti a poutavosti. Stejně tak je tomu u studie Ladisl. Kempného Písmo a charakter, která přináší mnoho základních podnětů a poznatků pro studium grafologie a pro poznání metod grafologického rozboru. Číslo, doplněné řadou poznámek, nepostrádajících v ničem aktuálnosti i zajímavosti, přináší ještě feuilleton Jiřího Štefa Na čem závisí váha těla a pak pokračování knihovničky Základy, které nás zavede do oboru fyziky. Tyto Základy, pro které má redakce připravenou řadu kapitol, seznamujících se základy fyziky, biologie, logiky, astronomie, matematiky a chemie, přináší ve stručné, ale jasné a srozumitelné formě, jak vidíme z první ukázky v tomto ročníku, všechno, co z jednotlivých oborů vědních čtenáři potřebují, aby tu porozuměli základním pojmům z jednotlivých věd a porozuměli statím, vyžadujícím vyšších vědomostí. Neméně věcně a přesvědčivě než předešlá čísla minulých ročníků, z nichž prvé dva jsou dnes již hledanou vzácností na knižním trhu, představuje i první číslo nového ročníku Věda a život jako populární vědeckou revui vysoké úrovně, která, i při svém universalismu, s kterým rozděluje svůj zájem mezi všechny obory věd přírodních i duchových a při důsledné srozumitelnosti vykládaného tématu, nezůstává při povrchu, nýbrž jde do hloubky, dávající čtenáři nahlédnouti do dílny a pracovní metody badatele a vědce. Prostě, aniž by se zpronevěřila zásadě, co největší srozumitelnosti, která ji přibližuje všem nám bez rozdílu, prohlubuje naše poznání světa i života v oblastech nejnepřístupnějších. Věda a život se samostatnou přílohou Základy vychází 12krát do roka v sešitech

o 48 stranách. Předplatné na celý rok je 52 Kč, s poštovným 54 Kč; na půl roku 26 Kč, s poštovným 27 Kč. Jednotlivá čísla stojí 5 Kč; první sešit výjimečně 2 Kč. Noví předplatitelé Vědy a života mají právo na sníženou cenu při zakoupení populárně-vědeckého díla Objevy bez konce, které zrcadlí tři tisíce let zkoumání přírody a světa, a které se slevou získali starí abonenti Vědy a života, kteří v něm nalezní skvělý doplněk toho, co jim tlumočila z oboru přírodních věd a z historie lidského i vědeckého pokroku jednotlivá čísla Vědy a života.

2600 cizinců z celého světa navštívilo letos Zlín. Tak jako v Itálii musí cizinci vidět vždy Benátky, Řím a Neapol, ve Francii Paříž, ve Švýcarsku Ženevu a v Monacu Monte Carlo, tak cestující do ČSR. mají vždy na cestovním programu kromě Prahy i Zlín. Letošní rok je pro Zlín rekordním v návštěvě hostů z republiky i z ciziny. Zlín navštívilo letos již na 50.000 lidí, z nichž bylo 2600 cizinců. Všechny tyto návštěvníky provedlo exkursní oddělení po závodech a zlínských zájímavostech a nejsou u to počítání návštěvníci, kteří se exkursním oddělením nepřihlásili k návštěvě závodů, neboť přijeli v sobotu nebo v neděli a týdnem dovolené. A těch je mnohem více, neboť v neděli je nyní Zlín cílem mnoha společenských zájezdů z blízkého i dalekého kraje, ba mnohdy i z míst vzdálených na sto km.

Kraus a spol., krejčovský atelier Praha II., Panská 10, oznamuje svým váženým zákazníkům, že právě došli zásilky skvělých moderních anglických látek.

Čtete Lidové noviny

pan Dujardin-Beaumetz, státní podtajemník v ministerstvu krásných umění, a bez okolků zavonil. Rodin sám přišel otevřít. Držel v ruce velkou šavli. Po podlaze atelieru se válely kusy soch, ruce, useknuté hlavy, na něž se přítomní, mezi nimiž byl pan Camille Flammarion, Loie Fullerová a slavná věštkyně Madame de Thèbes, vyjevené dívali.

„Jaký zločin,“ upěla vědma. Jižní hlas stále vyrážel: „Rodein! Velký Rodein!“ Tyto zvuky vydával malý muž se širokým plnovousem. Byl to Bourdelle, mistrův nejmilejší žák. Rodin namířil na jedinou dosud celou sochu, již se bezpochyby týkala prosba o milost, kterou jsem zaslechl za dveřmi. Rozpřáhl se mečem. Hlava se skutálela. „Taková krásná hlava!“ zvolal Dujardin-Beaumetz. „To není hlava!“ hromoval Rodin. Podívali jsme se s úžasem na sebe. Rodin sebral nohu a ukázal ji ministrůvi: „A co je tohle?“ „No, přece — noha.“ Pohledem Olympana pozoroval Rodin hlavu a nohu. Všichni mlčeli, dokonce Bourdelle. „Právě teď nenacházím, nebo lépe řečeno, nacházím příliš mnoho symbolických názvů pro nohu,“ pravil velký sochař. „N a d ě j e i t r a, Ch r a b r o s t, B o l e s t . . .“ Má mysl se musí uklidnit, projeví se v danou chvíli. Minule jsem byl ve sklepě a najednou jsem vyletěl. Pro kouli, která symbolizovala zemi, mi napadl název Žena v šťastné d ě l ě .“ Přišel holič. Nesl černý plyšový sáček a vytáhl z něj přehoz, na němž byla přišpendlena roseta Čestné legie. Rodin si přehodil plátek a šel si sednout před zrcadlo. Kadeřnický

mistr otevřel svou brašnu. Diváci se uctivě postavili do kruhu. „Dnes mi ustříhnete vous, Julesi,“ řekl mistr parukáři. Výkřik hrůzy se ozval z publika. „Mistr bez vous!“ Bourdelle zase zařval: „Rodein! Velký Rodein!“ Kadeřník zavřel svou brašnu. „Prosím, necht se mistr obrátit na někoho jiného, aby spáchal tento zločin.“ „Hodný Jules!“ řekl Rodin. „To byl jen žert, příteli.“ Publikum si oddychlo. „Ach, můj vous!“ zvolal Rodin. „Tahám za něj, když se nemohu dočkat inspirace. Jiní se dotýkají dřeva. Já potahují svůj vous.“ Otevřely se dveře. Vešla žena s novorozenátkem v náručí. Poklekla před Rodinem. Byla to Ruska, kterou vyslala skupina politických vypořezanců. Sděbila nám, že přichází ze Sibíře, aby přinesla mistrovi počtu od jeho tamních ctitelů. Po cestě se jí narodilo dítě. „Požehnej mu, mistře!“ Rodin položil ruce na matku a dítě. Když ukládal kadeřník své nástroje, povstal Rodin, aby přivítal další návštěvníci. Přinesla mu bronzovou sošku. „Nádherný odlitek!“ řekl sochař. Vzal se stolkou podobnou sošku a postavil obě vedle sebe. „Obě jsou dokonalé. Jedna z nich je však falešná,“ dodal zamyšlen. „Ale která?“ Rodin vysvětloval: „Dám-li svolení k odlití, je mé dílo pravé. Když bylo odlito bez mého vědomí, je falešné. V tomto případě jsem dovolil jenom jeden odlitek. Udělali dva. Který je tedy pravý a který falešný?“ Rodin uvažoval a tahal se při tom za vous.

„Jaké podivuhodné poučení nám tím mistr dává!“ zvolal pan Dujardin-Beaumetz. „Rodein! Velký Rodein!“ vykřikl Bourdelle. Pan Dujardin-Beaumetz zdvihl jednu uraženou hlavu. Rodin mu ji vzal z rukou. „Je mnohem krásnější bez těla. Prozradím vám tajemství. Všecky ty kusy, které zde vidíte, jsou kusy zvěščenin. Některé části zachovávají při zvěšování poropce, jiné pozbyvají správného měřítka. Ale je třeba vědět, co se má uskounout.“ „Rodein! Velký Rodein!“ pozpěvoval Bourdelle. V tom okamžiku se objevil sluha v bohaté livceji. Přinášel rostlinu, zabalenu v papíře. Když se papír sundal, objevil se malý keř, obalený květy. U kořene rostliny byla cedulka, na níž přečtla Loie Fullerová tato slova: „Zakrslý akát, bez vůně.“ „To je pozornost od „dobré přítelkyně“,“ řekl Rodin dojatě. „Zakrslý akát, bez vůně. Jak záračná věc je věda! Poroučí přírodě!“ „Kde se zastaví pokrok?“ zvolal Camille Flammarion. „Právě dnes ráno jsem četl, že existuje přes sto způsobů přípravy vajec. Když pomyslím, že Řekové . . .“ „Vděčíme jim za spoustu veleděl,“ prohlásila Madame de Thèbes. „Ale je známo, že naprosto nevyunikali v kuchyni. Jejich jídla sestávala z oliv, kousku černého chleba a kozího mléka.“ „Řekové!“ přerušil ji Rodin. „Ach, kdybychom se dovedli vrátit k jejich skvělé prostotě. Žel, nejsme Helény! Na příklad, kdybych se odvážil předstoupit, nežikám ani před presidenta republiky, ale jenom při recepci městské rady oblečen jako současník Fidíu, vyhodil by mne ze dveří, třeba bych říkal: To jsem já, Rodin.“

Přehlušuje pohoršené protesty, křičel Bourdelle: „Rodein! Velký Rodein!“ „Nebýt už velkým Rodinem,“ pronesl hlouše mistr, „ale být milován pro sebe sama!“ „Vždyť my vás milujeme pro vás samého, mistře,“ řekla drobná mladá žena, která bývala asi modelkou. Rodin se usmál. „Připomínáte mi, baronko, že jsem vám nejméně před dvěma lety slíbil, že vás udeřím.“ Vzal fryckou čapku a posadil jí ji na hlavu. „Potřebuji atribut pro sochu republiky.“ S koulí hlíny v ruce se dal Rodin do práce. Jeho okolí hlučelo obdivem. Pan Dujardin-Beaumetz se jal mluvit jménem všech. „Slovutný příteli, odkud čerpáte všechn ten život, který tepe v každé sebestmenší části vašeho díla?“ „Ze života. Pomocí života tvořím život.“ Když jsem pozoroval, jak se velký umělec stává kořistí toho, co se obyčejně nazývá společností, musel jsem myslit na Gulivera, spoutaného Liliputány. U Rodina to bylo horší proto, že byl svázán těly z květů, které ho však poutaly tím pevněji a braly mu jakoukoli možnost úniku. Zvonilo poledne. Odcházelí jsme z atelieru. Seskupili jsme se kolem Bourdellea. S nímž se mluvilo o jeho nedávné přednášce. „Váš lyrismus mne překvapil, mistře,“ mňoukala nějaká dáma. Bourdelle prostě vysvětloval: „Přiznávám se, že někdy nezvládnou své nadšení. V takových okamžicích vylévám své city slovy, která pak nikdy nejsou v stenografickém textu. Myslím, že pro ně není těsnopisných značek.“